

KOPEN EN WERKEN

Uitwerkingen

Inhoud

Hoofdstuk 1	Begroten voor iedereen	3
Hoofdstuk 2	De verdeling van het inkomen	9
Hoofdstuk 3	Sparen en lenen	15
Hoofdstuk 4	Een eigen bedrijf	20
Hoofdstuk 5	De financiële administratie van een eigen bedrijf	24
Hoofdstuk 6	Markten	28
Hoofdstuk 7	De consument dat ben jij	37
Hoofdstuk 8	Financiële zelfredzaamheid	40

© LWEO B.V. 2019

ISBN 978-94-6110-285-0

Derde druk 2019 (v2)

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Uitgever: LWEO B.V.

Postbus 7442

1007 JK Amsterdam

Postbus@lweo.nl

www.lweo.nl

Tekening voorplaat: Max Visser

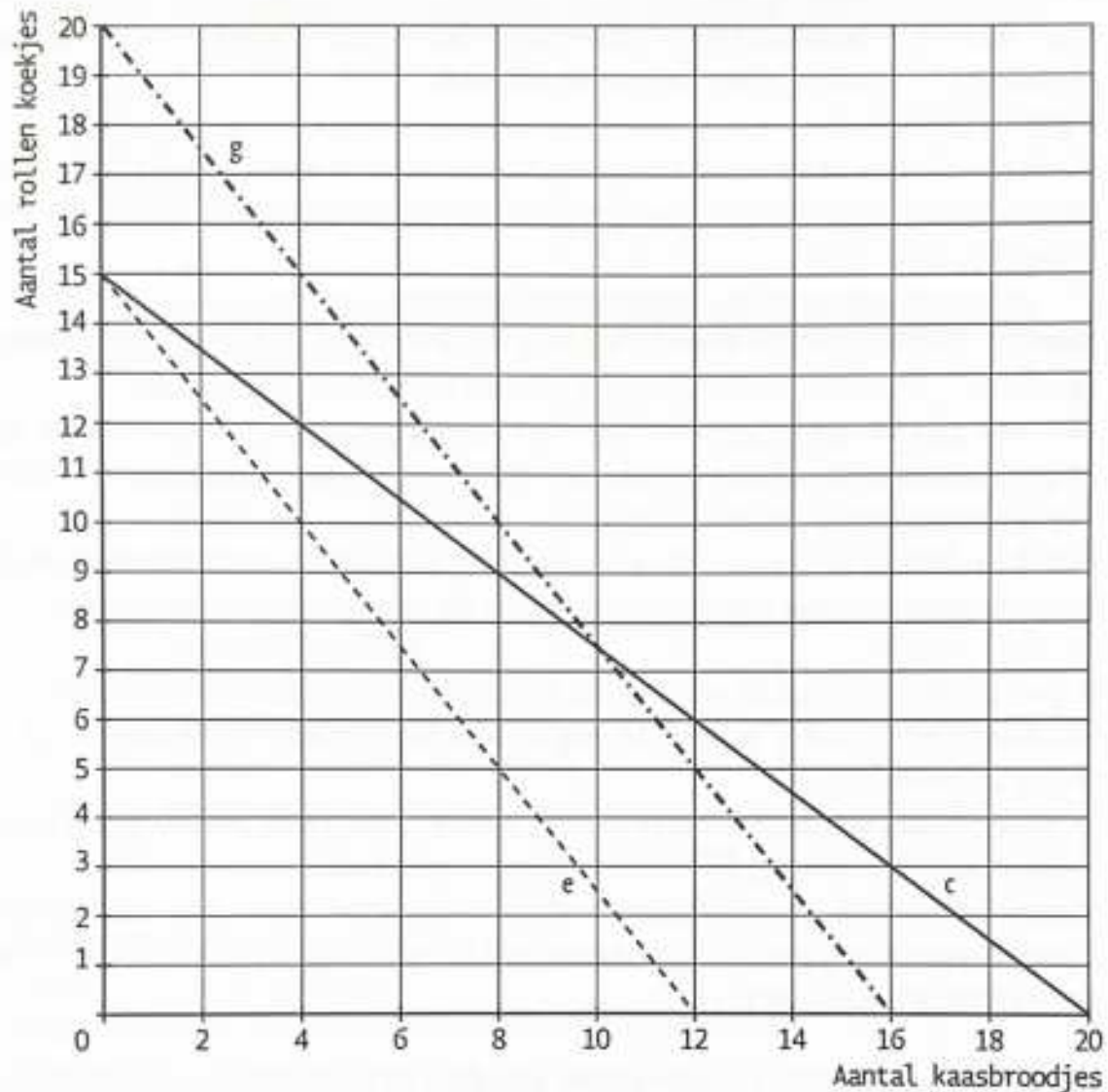
Druk: Ergon|Grafimedia, Eindhoven

Hoofdstuk 1 Begroten voor iedereen

- 1.1 a. Zakgeld krijg je zonder dat daar een tegenprestatie tegenover staat. Bij een baantje werk je ervoor.
b. Bij een baantje heb je er zelf voor gewerkt. Dus als je dan iets uitgeeft staat het tegenover een aantal uren werk dat je daarvoor hebt moeten doen.
c. Eigen antwoord.
Voorbeelden: bij zakgeld: niets voor hoeven doen. Bij bijbaantje: fijn om zelfstandig te zijn.
d. Nibud betekent voluit Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting. Ze doen onderzoek naar en geven voorlichting over de huishoudportemonnee. Het Nibud geeft bijvoorbeeld adviezen over zakgeld, over het bijhouden van een financiële administratie voor huishoudens, over lenen en over de hoogte van reserves die gezinnen zouden kunnen aanhouden.
- 1.2 a. Bij 3 is er sprake van zakgeld. Je krijgt geld van een ouder of verzorger zonder tegenprestatie. Ook bij 6 zou je kunnen spreken van zakgeld. Ook dat krijg je van familie en is zonder tegenprestatie verkregen.
b. € 10 euro per week is $10 \times 52 = € 520$ per jaar. Of als je het bedrag van oma ook onder zakgeld rekent dan wordt het $12 \times € 25 = € 300$ groter. Het totaal is dan € 820 per jaar.
c. Eigen antwoord.
- 1.3 a. $€ 480/52 = € 9,23$.
b. $€ 2,50 \times 52 = € 130$. $€ 130/12 = € 10,83$.
c. $€ 50 \times 12 = € 600$. $€ 600/52 = € 11,54$.
d. $€ 45,50 \times 4 = € 182$. $€ 182/52 = € 3,50$.
- 1.4 a. Bedrijven kiezen ervoor om betalingen via je betaalrekening te doen omdat dit administratief makkelijker is en veiliger.
b. Eigen antwoord.
c. Contant geld is moeilijker te traceren voor de belastingdienst of de politie. Een girale betaling kan altijd teruggevonden worden.
- 1.5 Eigen antwoord.
- 1.6 a. Eigen antwoord.
b. Eigen antwoord. Vervangen hoeft niet noodzakelijk te betekenen dat je het kledingstuk weggooit. Je kunt het bewaren, maar in de praktijk nauwelijks dragen.
c. Eigen antwoord.
d. Het kan zijn dat een van jullie geen schoenen of een winterjas hoeft aan te schaffen. Het kan ook dat een van jullie duurdere kleding of meer kleding koopt.
e. Eigen antwoord.
Nibud: voor een compleet 'kledingpakket' is minimaal € 50 per maand nodig. Ook sokken, ondergoed, schoenen en de winterjas zijn hierin meegenomen.

- 1.7 a. $12 \times 1,03 = € 12,36$.
b. - Hij is ouder geworden.
- In het verleden was er ook al inflatie.
- Andere kinderen van zijn leeftijd krijgen ook meer.
- Op de site van het Nibud staan adviserende bedragen die hoger zijn.
- 1.8 a. Scholieren hebben veel minder vaak inkomsten en uitgaven dan volwassenen, dus hun saldo zal minder vaak veranderen, waardoor ze minder vaak de behoefte hebben om hun saldo te checken.
b. Eigen antwoord.
c. 2%. Deze ondervraagden hebben geen bankrekening.
d. $0,18 \times 0,5 \times 2.046 = 184$ ondervraagden.
- 1.9 a. Kaasbroodjes: $12/0,60 = 20$ of rollen koekjes: $12/0,80 = 15$.
b. $6 \times € 0,80 = € 4,80$. Nog over $€ 12 - € 4,80 = € 7,20$. $€ 7,20 / € 0,60 = 12$ kaasbroodjes.
c. Zie grafiek (dikke rechte lijn c).
d. Begin op de horizontale as bij 8 kaasbroodjes, dan naar boven kijken tot je de budgetlijn tegenkomt en dan naar links naar de verticale as kijken: 9 rollen koekjes.
e. Zie grafiek (stippellijn e). Maximaal aantal kaasbroodjes is nu $12/1 = 12$. Het maximum aantal rollen koekjes is nog steeds 15.
f. Over voor rollen koekjes $= 12 - (8 \times 1) = € 4$. Omdat een rol koekjes € 0,80 kost, kan Nick er $4/0,80 = 5$ kopen.
g. Zie grafiek (lijn g). Maximaal aantal kaasbroodjes $= 16/1 = 16$. Maximaal aantal rollen koekjes $= 16/0,80 = 20$.
h. Over voor rollen koekjes $= 16 - (8 \times 1) = € 8$. Aantal rollen koekjes $= 8/0,80 = 10$.

Budgetlijn Nick

- 1.10 a. Eigen antwoord. Afhankelijk van het meest recente onderzoeksrapport.
b. Eigen antwoord.
- 1.11 a. Bij de uitgaven per maand staat exclusief o. Omdat het gemiddelde anders een stuk lager wordt vanwege de jongeren die aan die categorie niets uitgeven. Terwijl het vooral interessant is wat er gemiddeld wordt uitgegeven door de jongeren die er daadwerkelijk geld aan besteden.
b. 76% geeft er gemiddeld € 11 aan uit. De overige 24% geeft dus € 0 uit. $0,76 \times 11 + 0,24 \times 0 = 0,76 \times 11 + 0 = € 8,36$. Dus alle jongeren samen geven gemiddeld € 8,36 uit aan snoep, eten en drinken.
c. Eigen antwoord.
d. Eigen antwoord.
- 1.12 a. Eigen antwoord.
b. Eigen antwoord.
c. Eigen antwoord.

- d. Eigen antwoord.
- e. Je kunt bezuinigen op je uitgaven, of je inkomsten verhogen. Of je kunt geld lenen. Dat heeft wel consequenties voor je toekomstige uitgaven, want je moet het terugbetalen en misschien ook rente betalen.
- f. Eigen antwoord.
Misschien heb je ze gewoon overgenomen of wellicht wat aangepast omdat je weet dat er in sommige maanden net een ander uitgavenpatroon is dan in de weken die je bijgehouden hebt.
- 1.13 a. Kleding gaat wat langer mee en kledingstukken die je nieuw koopt vervangen een versleten, niet meer passend of een minder modieus kledingstuk.
b. Het kan ook bij de dagelijkse uitgaven, omdat je er wat regelmatig geld aan uitgeeft dan aan de meeste producten die bij de reserveringsuitgaven horen, zoals een wasmachine of een televisie.
c. Dan kan het bij de vaste lasten horen. Het kleedgeld wordt dan een regelmatig terugkerende uitgave die een huishouden als verplichting is aangegaan.
- 1.14 a. $\text{€ } 375,40 - \text{€ } 30 - \text{€ } 28,60 = \text{€ } 316,80$. $\text{€ } 316,80 / (2,40 \times 6) = 22$ maanden.
b. Reserveringsuitgaven. Je doet de uitgave slechts één keer in de zoveel tijd.
c. Bij de vaste lasten.
d. Je weet precies wat je elke maand moet betalen, dus geen onverwachte kosten aan reparaties of vervanging op onverwachte momenten.
e. Vaste lasten kun je moeilijker verlagen. Je hebt vaak een opzegtermijn en opzegkosten. Een reserveringsuitgave kun je eventueel uitstellen als je onverwacht minder te besteden hebt.
- 1.15 Je hoeft geen maatregelen te nemen om uitgaven of inkomsten aan te passen voor de aankomende periode.
- 1.16 a. Een afwijking tussen begroting en werkelijkheid kan ontstaan als:
- de ontvangsten mee- of tegenvallen: je kunt extra (bij)verdiene, je kunt ontslagen worden.
- de uitgaven mee- of tegenvallen: je kunt bepaalde uitgaven uitstellen of vervroegen, je kunt plotseling met een grote onverwachte uitgave te maken krijgen.
- b. Oplossingen voor een begroting met een tekort:
- Extra bijverdiene;
- Uitgaven verlagen;
- Geld lenen;
- Op afbetaling kopen;
- Spaargeld gebruiken voor dagelijkse consumptie.

1.17 a.

Overzicht van ontvangsten en uitgaven in augustus			
ontvangsten			
aanvullende beurs			393,67
bijbaan			420,00
huurtoeslag			102,00
zorgtoeslag			94,00
totale ontvangsten			€ 1.009,67
uitgaven			
huishoudelijke uitgaven:			
eten en drinken	$(32 \times 52)/12$		138,67
persoonlijke verzorging			25,00
kleding/schoenen			51,00
uitgaan	$(52 \times 15)/12$		65,00
vaste lasten:			
huur			430,00
abonnement mobiel			35,00
contributie fitnessclub			35,00
abonnement media			16,00
openbaar vervoer			21,00
verzekeringen			132,00
totale uitgaven			€ 948,67

- b. Banksaldo begin augustus:
 $20,00 + 1.009,67 = 1.029,67$.
 Banksaldo eind augustus = $1.029,67 - 948,67 = € 81$.
- c. Ezra houdt € 81 aan het eind van de maand over. Dat kan hij reserveren.
- d. - In september begint zijn studie weer en zal hij geld aan studieboeken moeten uitgeven.
 - Het kan zijn dat hij veel nieuwe kleding of schoenen moet kopen nu de zomer afgelopen is.
- e. - Vanwege het nieuwe studiejaar kan zijn aanvullende beurs verhoogd zijn.
 - Hij kan ziek of ontslagen worden en daardoor minder werken en dus minder verdienen met zijn bijbaan.

- 1.18 a. Leerkrachten zien graag dat er meer geld naar onderwijs gaat. Kleinere klassen, lagere werkdruk, hoger inkomen.
- b. AOW-gerechtigden zien graag dat de AOW wordt verhoogd zeker als de prijzen van producten zijn gestegen.
- c. Wegenbouwers zien graag dat de overheid meer geld gaat uitgeven aan het verbeteren van bestaande wegen en het aanleggen van nieuwe wegen.

- 1.19 a. Actueel antwoord.
 b. Actueel antwoord.

- c. Actueel antwoord.
 - d. Actueel antwoord.
 - e. Actueel antwoord. In het algemeen gaan de inkomsten vaak omlaag als het slecht gaat met de economie en omhoog als het goed gaat met de economie. Sociale zekerheidsuitgaven gaan vaak omhoog als het slecht gaat met de economie en omlaag als het goed gaat met de economie.
- 1.20 - Ouderen vragen meer zorg en Nederland vergrijst.
- Er zijn steeds meer en duurdere behandelmethodes.
- We gaan makkelijker en sneller naar een huisarts, dus het zorggebruik neemt toe.
- 1.21 a. Actueel antwoord.
b. Actueel antwoord.
c. Eigen antwoord.
Bijvoorbeeld dat de klassen groter worden, dat er minder goede docenten voor de klas staan, dat er minder goede voorzieningen op school zijn.
d. Eigen antwoord.
Bijvoorbeeld dat ze gaan staken voor hogere lonen, dat ze ander werk gaan zoeken dat beter betaalt.
- 1.22 Aan Sociale Zekerheid. De sociale premies zijn bedoeld om de sociale uitkeringen mee te betalen.
- 1.23 Havenbedrijf Rotterdam (HbR), Koninklijke Luchtvaart Maatschappij (KLM), Holland Casino, Nederlandse Loterij, Nederlandse Spoorwegen (NS), Schiphol.
- 1.24 a. Dan moeten de aardgasopbrengsten $\{(304,7 \text{ miljard} - 1,7 \text{ miljard})/0,9\} \times 0,1 = \text{€ } 33,67 \text{ miljard}$ zijn.
b. Als het goed gaat met de economie, zullen er meer werkenden zijn die belasting betalen. Ook zal er meer gekocht worden, waardoor er een hoger bedrag aan indirecte belastingen (btw) binnen zal komen. Bedrijven maken meer winst, waardoor de winstbelastingen ook een hoger bedrag opleveren.
c. Als je iets koopt (of iemand koopt iets voor jou) wordt daar btw over geheven en dat geld gaat naar de overheid.
d. Eigen antwoord.
Waarschijnlijk ga je minder uitgeven aan iets dat jij niet zo belangrijk vindt voor Nederland.
e. Eigen antwoord.
Het zal vrij snel een verhoging van de belastingen zijn. De keuze is of je die bij iedereen wil neerleggen (btw), bij werkenden (loonbelasting) of bij bedrijven (winstbelasting).

Hoofdstuk 2 De verdeling van het inkomen

- 2.1 a. Vanaf 13 jaar mag je licht werk doen in een supermarkt, zoals vakken vullen.
b. Loon.
- 2.2 a. De mensen die deelnemen aan het productieproces moeten een deel van hun inkomen afstaan in de vorm van belastingen en premies. De belastingen en premies komen in een pot waaruit de overdrachtsinkomens worden gefinancierd. Er wordt dus geld overgedragen van de werkenden naar de mensen met een uitkering.
b. Eigen antwoord, bijvoorbeeld: Ja, zakgeld. Dat is een inkomen dat je ontvangt zonder tegenprestatie.

2.3 a t/m j.

huishouden	maandinkomen		primair inkomen	overdrachts- inkomen
1.familie Jacobs	$1.537 + 225 + 15^* =$	€ 1.777	€ 240	€ 1.537
2.familie Binsbergen	$1.600 + 1.450 + 186^{**} + 12^{***} =$	€ 3.248	€ 3.062	€ 186
3.familie Overmars	$1.188 + 186^{**} + 300 + 2 \times 48 =$	€ 1.770	€ 300	€ 1.470
4.Nadia Zerali	$390^{****} + 289 =$	€ 679	€ 390	€ 289
5.familie Yilmaz	$1.900 + 265^{*****} =$	€ 2.165	€ 1.900	€ 265

* $180/12 = € 15$ per maand

** $558/3 = € 186$ per maand

*** $144/12 = € 12$ per maand

**** $(90 \times 52)/12 = € 390$ per maand

***** $795/3 = € 265$ per maand

2.4 $€ 717.000.000.000/9.100.000 = 7.170.000/91 = € 78.791,21$.

2.5 a. en b.

productiefactor	voorbeeld	inkomensvorm
arbeid	14 mensen in dienst	loon of salaris
kapitaal	de kas van de kweker	rente, huur
natuur	de grond waarop de kas staat	pacht
ondernemerschap	de heer Knevel	winst

c. Eigen antwoord.

Bijvoorbeeld:

- loon door bijbaantje of vakantiewerk → arbeid
- rente over spaargeld → kapitaal
- winst door rommelmarkt of verkoop spullen → ondernemerschap

2.6 a. Meneer Overmars ontvangt per maand € 1.470 aan overdrachtsinkomen.

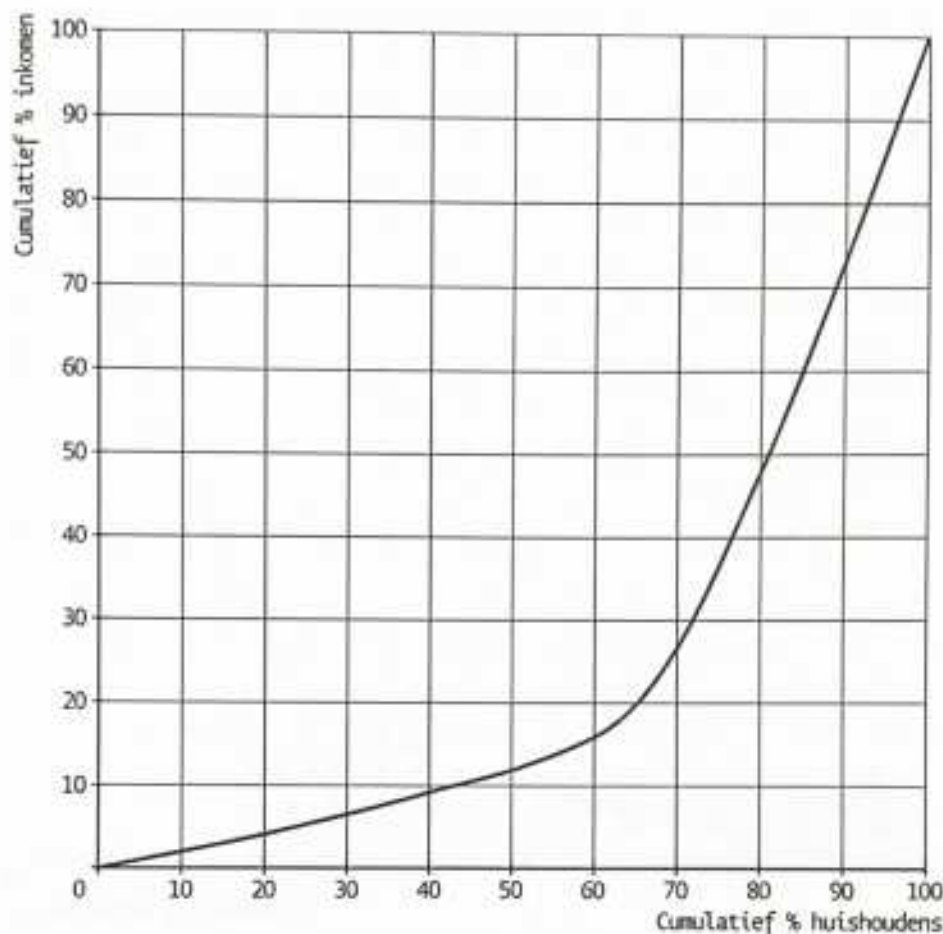
b. 1-3-4-5-2.

c. 2-5-4-3-1.

- d. De huishoudens met het hoogste primaire inkomen hebben de laagste overdrachtsinkomens. Huishoudens met een hoog primair inkomen hebben vaak geen of een laag overdrachtsinkomen, omdat overdrachtsinkomens vaak juist bedoeld zijn voor huishoudens die onvoldoende primair inkomen hebben.
- 2.7 a. Eigen antwoord.
b. Eigen antwoord. De gemiddelde Nederlander staat ongeveer op trede 92.
- 2.8 a. Het primaire inkomen van Nadia Zerali is 6,6% van het totale primaire inkomen van alle huishoudens samen.
b. Daar moet 100% staan. Het totale primaire inkomen van alle huishoudens samen is altijd 100%, omdat dat het totaal is.
c. $9,2\% - 4,1\% = 5,1\%$.
d. Het primaire inkomen van de familie Jacobs en meneer Overmars samen bedraagt 9,2% van de totale primaire inkomens van alle huishoudens samen.
e. Omdat de bedragen in kolom 3 per volgend huishouden steeds hoger worden, zal ook het percentage dat elk volgend huishouden uitmaakt van het totaal steeds hoger worden.
f. In kolom 5 en 6 worden de percentages van elk volgend huishouden steeds bij de voorgaande huishoudens opgeteld, waardoor er in de regel bij het laatste huishouden (met het hoogste inkomen) eigenlijk staat 'alle huishoudens samen (= 100%) verdienen het totale primaire inkomen (= 100%)'.

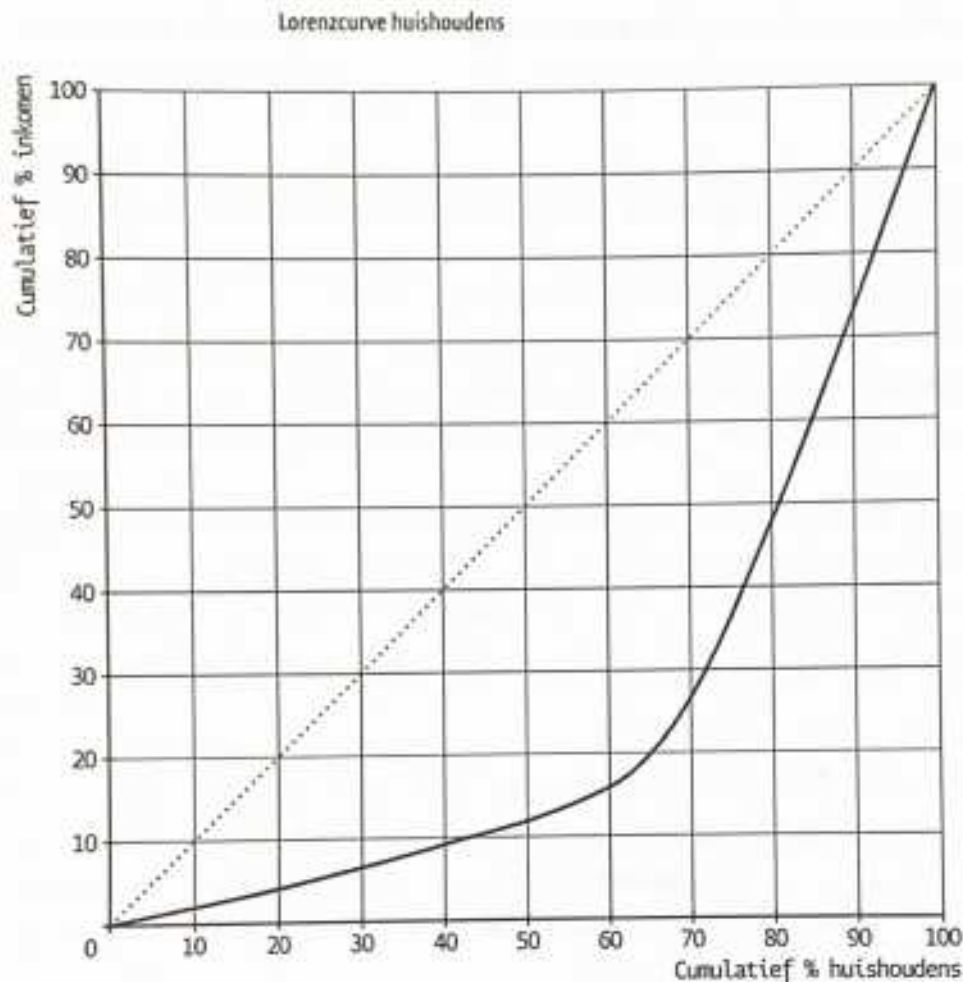
- 2.9 a. Zie grafiek. De percentages uit de kolommen 5 en 6 van bron 2 als coördinaten gebruiken om de lorenzcurve te tekenen.

Lorenzcurve huishoudens

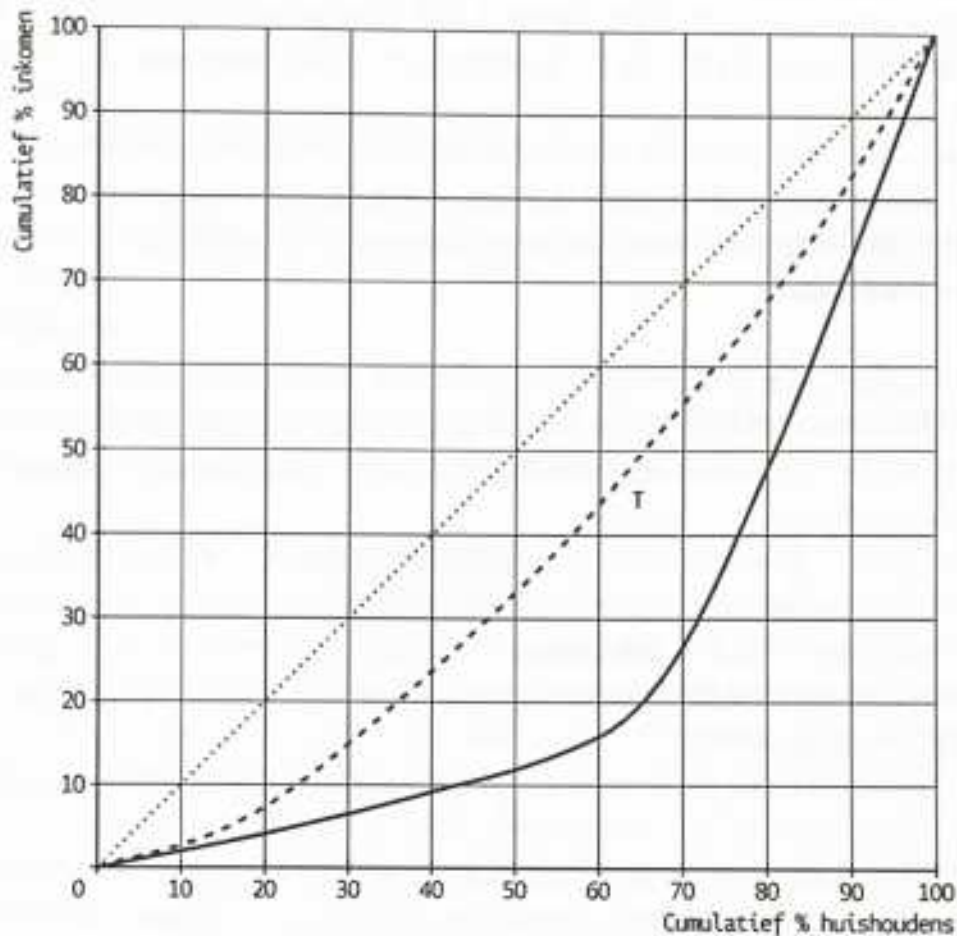
- b. Bij 60% op de horizontale as via de getekende lorenzcurve aflezen welk percentage daarbij (ongeveer) op de verticale as staat en dat is ongeveer 16%. Dus de 60% huishoudens met de laagste primaire inkomens verdienen samen ongeveer 16% (werkelijk 15,8%) van het totale primaire inkomen.
- c. Kijk naar de lijn in de grafiek. De 60% huishoudens met de hoogste primaire inkomens verdienen samen $100\% - \text{wat de } 40\% \text{ huishoudens met de laagste primaire inkomens verdienen}$, dus $100\% - \text{ongeveer } 9\% = 91\%$ (in werkelijkheid $100\% - 9,2\% = 90,8\%$).

d. Zie stippellijn in de grafiek.

- 2.10 a. De percentages bij de huishoudens met de laagste primaire inkomens zijn in bron 2.6 hoger dan in bron 2.4, hetgeen betekent dat de huishoudens met de laagste primaire inkomens nu een groter deel van het totale inkomen hebben dan bij de primaire inkomens het geval is. De huishoudens met de hoogste primaire inkomens hebben in bron 2.4 dus een kleiner deel van het totale inkomen.
- b. Zie grafiek. De percentages uit de kolommen 5 en 6 van bron 2.6 als coördinaten gebruiken om de lorenzcurve te tekenen.
- c. De lorenzcurve ligt nu dichterbij de stippellijn die aangeeft dat de inkomens volkomen gelijk zijn verdeeld, hetgeen betekent dat de inkomensverschillen kleiner zijn geworden door toevoeging van de overdrachtsinkomens.

Lorenzcurve huishoudens

- 2.11 a. B. Deze ligt het verste af van de diagonale lijn die de inkomensverdeling weergeeft als iedereen evenveel zou verdienen en in de tekst staat dat de inkomensverschillen in Zuid-Afrika heel erg groot zijn.
- b. 10%.
- c. De armste 50% bestaat uit $0,50 \times 56$ miljoen = 28 miljoen personen.
Ze verdienen 10% van het totale inkomen = $0,10 \times 295$ miljard dollar = 29,5 miljard dollar.
Dat is per hoofd 29,5 miljard dollar / 28 miljoen personen = 1.053,57 dollar.
- d. Door de grote inkomensongelijkheid in Zuid-Afrika leven veel mensen in armoede, met als gevolg dat zij onvoldoende geld hebben om bijvoorbeeld goede voeding en huisvesting te betalen, waardoor zij veel eerder gezondheidsproblemen krijgen dan in Nederland, waar deze vorm van armoede niet voorkomt.
- e. Als mensen weten dat ze een hoger inkomen kunnen krijgen door bijvoorbeeld verder te studeren, of een onderneming op te zetten, zullen zij die keuze ook eerder maken. Dat is niet alleen voor hen persoonlijk goed, maar ook voor de hele samenleving.

- 2.12 a. Het bbp per hoofd van de Nederlandse bevolking is in 2016 met 2,2% gestegen ten opzichte van 2015.
- b. In 2012 en in 2013. In beide jaren is het groeipercentage negatief (kleiner dan 0), wat betekent dat in die jaren het bbp per hoofd lager was dan in het voorgaande jaar.
- c. Hoger dan eind 2010. De totale procentuele toename van het bbp per hoofd is in de periode 2011-2016 groter dan de procentuele afname van het bbp per hoofd. Omdat het bbp per hoofd in deze periode is toegenomen, spreken we van een hogere welvaart.
- 2.13 a. Op ranglijst (2) wordt er rekening gehouden met de bevolkingsomvang en die is in de VS blijkbaar relatief hoog, waardoor het bbp door relatief veel inwoners gedeeld wordt en de uitkomst lager wordt dan bij een aantal andere landen en de VS op de ranglijst zakken.
- b. Op ranglijst (3) wordt rekening gehouden met het prijsniveau in een land. De VS hebben blijkbaar een relatief hoog prijsniveau, waardoor inwoners van de VS met hun inkomen minder goederen en diensten kunnen kopen dan met hetzelfde inkomen in een aantal andere landen, waardoor de uitkomst lager wordt en de VS op de ranglijst zakken.
- c. $\$ 777 \text{ miljard} / 17,02 \text{ miljoen} = \$ 45.652,17$ per hoofd van de bevolking.
- 2.14 a. De HDI houdt niet alleen rekening met het bbp (per hoofd), maar ook met belangrijke zaken als gezondheid en onderwijs, waardoor de HDI een vollediger beeld geeft van de welvaart.
- b. De VN willen graag die landen ondersteunen waar de menselijke ontwikkeling achter blijft vergeleken met de welvarende landen. Door de HDI te maken, krijgen de VN inzicht in welke landen hun ondersteuning het hardste nodig is.
- c. Van de landen in bron 2.10 heeft Singapore het hoogste bbp per hoofd. Toch staan ze niet op nummer 1 in de HDI-ranglijst, omdat het bbp per hoofd niet het enige is waar rekening mee gehouden wordt in de HDI-ranglijst.
- d. Een positief verband. De top 10-landen hebben allemaal een hoog bbp per hoofd en een hoge levensverwachting. De landen onderaan de ranglijst, hebben een laag bbp per hoofd en ook een lage levensverwachting. Hoe hoger het bbp per hoofd, des te beter zullen de leefomstandigheden (voeding, huisvesting, medische zorg) van de inwoners van een land zijn, waardoor zij langer zullen leven.
- e. De toestand van het milieu wordt op geen enkele manier meegenomen in de berekening van de HDI (terwijl dat voor veel mensen wel belangrijk is).
- 2.15 Lager. Het werkelijke bbp van Nederland zal nog gecorrigeerd moeten worden voor zaken als milieuvervuiling en uitputting van natuurlijke hulpbronnen en door dit bij de berekening van het groen bbp als kosten op te nemen zal het groen bbp lager uitkomen dan het werkelijke bbp.

- 2.16 a. Eigen antwoord.
b. Eigen antwoord.
c. Eigen antwoord.
- 2.17 Eigen antwoord.
Heeft het met geld te maken of juist niet?

Hoofdstuk 3 Sparen en lenen

- 3.1 a. Eigen antwoord.
b. Eigen antwoord.
- 3.2 Het gemiddelde bedrag wordt omhoog getrokken doordat een deel van de spaarders boven het mediaan bedrag een relatief hoog bedrag spaart.
- 3.3 a. $0,097 \times 995.000 \times € 1.181 = € 113.984.215$.
b. De helft van de jongens (12-18 jaar) heeft een spaarbedrag lager dan € 800 en de andere helft van de jongens heeft een spaarbedrag hoger dan € 800.
c. Met 12 jaar gaat de meerderheid naar de middelbare school en daar zien ze dat jongeren allerlei dure spullen kopen. Als zij die ook willen gaan kopen, moeten ze een deel van hun spaargeld gebruiken.
d. Jongeren van 17-18 werken vaak meer en krijgen per uur ook meer betaald dan jongeren van 15-16 jaar. Hierdoor hebben zij een hoger inkomen en kunnen ze meer sparen.
e. Het gemiddelde spaarbedrag in klas 3 (€ 1.181) is berekend over jongens en meisjes. Bij 'Geslacht' staat dat jongens gemiddeld bijna 2 keer zo veel spaargeld hebben als meisjes. Dat betekent dat het gemiddelde spaarbedrag voor jongens in klas 3 hoger uit zal komen dan voor meisjes in klas 3.
- 3.4 a. De banken proberen op deze manier kinderen op jonge leeftijd al een rekening bij hen te laten openen. Vaak blijven deze kinderen dan ook klant bij deze bank als ze volwassen zijn geworden. Het hogere rentepercentage is een lokkertje, waar ook ouders gevoelig voor zijn.
b. Bij een depositorekening staat het geld voor langere tijd vast bij de bank, zodat de bank de zekerheid heeft dat het geld voor langere tijd uitgeleend kan worden aan andere klanten. Voor deze zekerheid is de bank bereid een iets hoger rentepercentage aan de klant te geven.
c. Eigen antwoord. Waarschijnlijk heb je nog steeds de spaarrekening die je ouders ooit voor je uitgezocht hebben.
- 3.5 Aan het eind van het jaar krijgt de familie Sweelinck van de bank $0,018 \times 25.000 = € 450$ aan rente. Om de koopkracht van het spaargeld te behouden is $0,014 \times 25.000 = € 350$ nodig. De koopkracht van de familie Sweelinck is met € 100 toegenomen.

- 3.6 Aan het eind van het jaar staat er 101,2% van het beginbedrag op haar spaarrekening
 $= 1,012 \times 300 = € 303,60$ (rente is € 3,60).
- 3.7 De bank ontvangt: $0,045 \times 300 = € 13,50$. De bank betaalt aan Madelein € 3,60. De bank verdient $13,50 - 3,60 = € 9,90$.
- 3.8 $1,20/80 \times 100\% = 1,5\%$ rente. (Of: $100/80 \times 1,20 = 1,5\%$).
- 3.9 a. Rentebedrag = $€ 6.579,20 - € 6.400 = € 179,20$.
 Rentepercentage = $179,20/6.400 \times 100\% = 2,8\%$.
 b. $481/2.600 \times 100\% = 18,5\%$.
- 3.10 $11,70/1,8 \times 100 = € 650$. (Sneller: $11,70/0,018 = € 650$).
- 3.11 a. $7/35 \times 100 = € 20$.
 b. $751.358/35,7 \times 100 = 2.104.644$ rekeninghouders.
 c. $700/24 \times 5 = € 145,83$ per maand.
- 3.12 $(0,03 \times € 1.400) + (0,03 \times € 1.000 \times 1/12) = € 42 + € 2,50 = € 44,50$.
- 3.13 a. $(0,018 \times € 5.400 \times 3/12) + \{0,018 \times (€ 5.400 - € 1.750) \times 9/12\} = € 24,30 + € 49,28 = € 73,58$.
 b. $€ 5.400 - € 1.750 + € 73,58 = € 3.723,58$.
 c. $(3.723,58 - 5.400)/5.400 \times 100\% = -31,04\%$ Haar spaarbedrag is 31% gedaald.
- 3.14 a. $(65.000 - 40.000)/40.000 \times 100\% = 62,5\%$ stijging.
 b. $(50.000 - 65.000)/65.000 \times 100\% = -23,1\%$, dus een daling van 23,1%.
 c. $(50.000 - 40.000)/40.000 \times 100\% = 25\%$ stijging.
- 3.15 a. € 14.400 staat tot 1 mei vier maanden op de spaarrekening, daarna € 15.900 vijf maanden tot 1 oktober en tot slot € 12.150 drie maanden tot eind december. Dat is:
 $(0,03 \times € 14.400 \times 4/12) + (0,03 \times € 15.900 \times 5/12) + (0,03 \times € 12.150 \times 3/12) = 144 + 198,75 + 91,13 = € 433,88$.
 b. Spaarbedrag eind van het jaar = $14.400 + 1.500 - 3.750 + 433,88 = € 12.583,88$.
 Procentuele verandering = $(12.583,88 - 14.400)/14.400 \times 100\% = -12,6\%$. Een daling van 12,6%.

3.16 a.

bedrag	4.200		5.600			3.600					2.400	
maand	JAN	FEB	MRT	APR	MEI	JUN	JUL	AUG	SEP	OKT	NOV	DEC

- b. $(0,03 \times € 4.200 \times 2/12) + (0,03 \times € 5.600 \times 3/12) + (0,03 \times € 3.600 \times 5/12) + (0,03 \times € 2.400 \times 2/12) = € 21 + € 42 + € 45 + € 12 = € 120$.

3.17 a. Tweede jaar: 4% over € 1.040 = $0,04 \times € 1.040 = € 41,60$.

Derde jaar: $0,04 \times (€ 1.040 + € 41,60) = € 43,26$.

b. $1.000 + 40 + 41,60 + 43,26 = € 1.124,86$.

c. Procentuele stijging = $(1.124,86 - 1.000) / 1.000 \times 100\% = 12,5\%$.

d. $€ 1.000 \times 1,04^3 = € 1.124,86$.

e. 0,97.

3.18 a. $€ 4.000 \times 1,03^{30} = € 9.709,05$.

b. $(9.709,05 - 4.000) / 4.000 \times 100\% = 142,7\%$ is het bedrag gestegen. (Of: $1,03^{30} = 2,427$ en dat is een stijging van $142,7\%$).

3.19

	spaarbedrag	rente %	periode	eindbedrag	rentebedrag over de hele periode
a.	€ 6.000	4,5% PER JAAR	15 JAAR	€ 11.611,69	€ 5.611,69
b.	€ 1.200	0,5% PER MAAND	24 MAANDEN	€ 1.352,59	€ 152,59
c.	€ 8.000	1% PER KWARTAAL	8 JAAR	€ 10.999,53	€ 2.999,53

Berekeningen:

a. Eindbedrag: $€ 6.000 \times (1,045)^{15} = € 11.611,69$. Rentebedrag: $€ 11.611,69 - € 6.000 = € 5.611,69$.

b. Eindbedrag: $€ 1.200 \times (1,005)^{24} = € 1.352,59$. Rentebedrag: $€ 1.352,59 - € 1.200 = € 152,59$.

c. Eindbedrag: $€ 8.000 \times (1,01)^{32} = € 10.999,53$. Rentebedrag: $€ 10.999,53 - € 8.000 = € 2.999,53$.

3.20 a.

10.000												-4.000		+2.000			
jaren	04	05	06	07	08	09	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	
rente	5%												1,5%				

b. Banksaldo op 31 december 2013 (vóór opname) = $€ 10.000 \times (1,05)^{10} = € 16.288,95$. Na opname van € 4.000 staat er dus nog $€ 16.288,95 - € 4.000 = € 12.288,95$ op de rekening. Op het einde van 2014 wordt er $€ 12.288,95 \times 0,05 = € 614,45$ aan rente bijgeschreven.

c. Op 1 januari 2013 staat er € 16.288,95 op de spaarrekening.

Op 1 januari 2016 staat er $(€ 16.288,95 - € 4.000) \times (1,05)^2 = € 13.548,57$ op de spaarrekening.

Op 1 januari 2020 staat er $(€ 13.548,57 + € 2.000) \times (1,015)^4 = € 16.502,69$ op de spaarrekening.

- 3.21 a. In Nederland, daar is de toename in euro's gemeten het grootste.
 b. In China, daar is de procentuele groei het hoogste.
 China: $\text{€ } 37,50 / \text{€ } 612 \times 100\% = 6,1\%$.
 Nederland: $\text{€ } 80,80 / \text{€ } 4.835 \times 100\% = 1,7\%$.
- 3.22 a. Gino.
 b. Gino Suarez: $\text{€ } 224 / \text{€ } 8.000 \times 100\% = 2,8\%$. Maria Aquino: $\text{€ } 89,60 / \text{€ } 2.800 \times 100\% = 3,2\%$.
 In verhouding ontvangt Maria (3,2%) meer rente dan Gino (2,8%).
 c. $\text{€ } 8.000 / 125 \times 100 = \text{€ } 6.400$.
- 3.23 a. $254,4 \text{ miljoen} / 106 \times 100 = \text{€ } 240 \text{ miljoen}$.
 b. $3.751.088 / 93 \times 100 = 4.033.428 \text{ spaarrekeningen}$.
 c. $16,16 \text{ miljoen} / 88 \times 12 = \text{€ } 2.203.636,36$.
- 3.24 a. 0,5% rentestijging.
 b. $(3 - 2,5) / 2,5 \times 100\% = 20\%$.
- 3.25 a. $1.548.000 / 6.450.000 \times 100\% = 24\%$.
 b. $(0,29 \times 0,98 \times 6.450.000) = 1.833.090 \text{ spaarders}$.
 c. Procentuele stijging = $(1.833.090 - 1.548.000) / 1.548.000 \times 100\% = 18,4\%$.
 In het bericht zou 5% vervangen moeten worden door 18,4%.
- 3.26 • Als je geld leent bij de bank, moet je rente betalen over het geleende bedrag.
 • Bij lenen krijg je meer vaste lasten (rente en aflossing), zodat je per maand minder geld over hebt om uit te geven en in moeilijkheden kunt komen als er plotseling extra uitgaven moeten worden gedaan.
- 3.27 a. Jongeren onder de 18 jaar kunnen vaak nog niet overzien wat de gevolgen van een lening kunnen zijn en daardoor in de financiële problemen komen. Daarnaast zijn uiteindelijk de ouders financieel verantwoordelijk voor de schulden die een minderjarig kind maakt.
 b. - de hoogte van het inkomen van de lener.
 - de mate waarin het inkomen van de lener een vast inkomen is.
 - de overige financiële verplichtingen van de lener.
- 3.28 a. Rentebedrag = $0,08 \times \text{€ } 8.000 = \text{€ } 640$.
 b. Totaal te betalen bedrag = aflossing + rente = $\text{€ } 8.000 + \text{€ } 640 = \text{€ } 8.640$.
 c. Bedrag van de lening begin van het eerste jaar = $\text{€ } 8.000$. Rentebedrag over het eerste jaar = $0,08 \times \text{€ } 8.000 = \text{€ } 640$.
 d. Totale bedrag = aflossing + rente = $\text{€ } 4.000 + \text{€ } 640 = \text{€ } 4.640$.
 e. Over het tweede jaar bedraagt de te betalen rente: $0,08 \times \text{€ } 4.000 = \text{€ } 320$.
 f. Totale bedrag aan aflossing plus rente eind tweede jaar = $\text{€ } 4.000 + \text{€ } 320 = \text{€ } 4.320$.

g. Joop heeft dan hogere rentekosten en kan die extra kosten doorberekenen aan de klanten door de prijs van zijn brood te verhogen.

3.29 a. Aflossing per jaar = € 3.000/3 = € 1.000.

Aflossing + rente = € 1.000 + $0,075 \times € 3.000$ = € 1.000 + € 225 = € 1.225.

b. Er is aan het begin van jaar 3 al $2 \times € 1.000$ = € 2.000 afgelost. Er moet dan dus nog rente betaald worden over € 3.000 – € 2.000 = € 1.000. Aflossing + rente = € 1.000 + $0,075 \times € 1.000$ = € 1.000 + € 75 = € 1.075.

c. $€ 450 / € 3.000 \times 100\%$ = 15%.

3.30 a. Langste looptijd = 60 maanden. Kijken bij € 6.000 levert een maandtermijn op van € 123.

b. Rentebedrag = $(60 \times € 123) - € 6.000$ = € 7.380 – € 6.000 = € 1.380.

c. Dat de auto naar de sloop gaat voordat hij afbetaald is. Dan betaal je elke maand nog steeds voor iets dat je niet meer hebt.

3.31 a. € 87 komt het dichtst bij het maximum van € 90.

b. Ze kan dan € 3.500 lenen.

c. € 4.000 en dat moet ze dan in 60 maanden afbetalen (in termijnen van € 83).

d. $60 \times € 83$ = € 4.980.

e. $€ 4.980 - € 4.000$ = € 980.

3.32 a. Kopen op afbetaling = $48 \times (€ 46,71 - € 44)$ = € 130,08 duurder.

b. • De mogelijkheid tot kopen op afbetaling kan leiden tot een hogere omzet voor de elektronicawinkel, omdat de klant het product anders misschien niet gekocht zou hebben.

• De elektronicawinkel leent het geld zelf ergens tegen een lagere rente en berekent aan de klant een hogere rente.

3.33 a. $0,02 \times € 10.000$ = € 200.

	omvang doorlopend krediet begin van de maand	maandelijks rentebedrag	maandelijks aflossingsbedrag	vast maandelijks termijnbedrag	omvang doorlopend krediet eind van de maand
mei	€ 1.500	€ 9	€ 191	€ 200	€ 1.309
juni	€ 1.309	€ 7,85	€ 192,15	€ 200	€ 1.116,85
juli	€ 2.116,85	€ 12,70	€ 187,30	€ 200	€ 1.929,55

Bijbehorende berekeningen:

b. Rentebedrag = $0,006 \times € 1.500$ = € 9.

Aflossingsbedrag = termijnbedrag – rentebedrag = € 200 – € 9 = € 191.

Doorlopend krediet eind mei = doorlopend krediet 1 mei – het aflossingsbedrag in mei = € 1.500 – € 191 = € 1.309.

- c. Rentebedrag in juni = $0,006 \times € 1.309 = € 7,85$. Aflossingsbedrag in juni = $€ 200 - € 7,85 = € 192,15$.
 Doorlopend krediet eind juni = $€ 1.309 - € 192,15 = € 1.116,85$.
- d. Doorlopend krediet 1 juli = $€ 1.116,85 + € 1.000 = € 2.116,85$.
 Rentebedrag in juli = $0,006 \times € 2.116,85 = € 12,70$.
 Aflossingsbedrag in juli = $€ 200 - € 12,70 = € 187,30$.
 Doorlopend krediet eind juli = $€ 2.116,85 - € 187,30 = € 1.929,55$.
- e. Als het rentepercentage daalt, zal het rentebedrag een kleiner deel van het vaste termijnbedrag gaan uitmaken, waardoor het maandelijkse aflossingsbedrag hoger zal worden en het korter duurt voor het doorlopend krediet is afgelost.

- 3.34 a. Bij het afsluiten van een abonnement met telefoon, krijg je de telefoon al in handen, terwijl de betaling van die telefoon nog moet plaatsvinden in maandelijkse termijnen. Je leent dus geld.
- b. Omdat je als minderjarige (18-) nog geen contracten mag afsluiten waarin je toekomstige verplichtingen aangaat. Waarschijnlijk hebben je ouders/verzorgers het contract voor je afgesloten.
- c. Eigen antwoord.
- d. Eigen antwoord.
- 3.35 a. Eigen antwoord.
- b. Eigen antwoord.
- c. Als je het door jouw gewenste bedrag alleen maar kunt lenen door je studieschuld te verzwijgen, dan zullen er altijd wel mensen in de verleiding komen om dat te doen.
- d. Je leent dan eigenlijk te veel, waardoor je maandelijkse lasten –inclusief je studieschuld– te hoog worden voor het inkomen dat je verdient en je eerder terugbetalingsproblemen kunt krijgen.

Hoofdstuk 4 Een eigen bedrijf

- 4.1 a. Eigen antwoord.
- b. Voordelen:
- je kunt veel beslissingen zelf nemen;
 - verdiensten kun je zelf houden.
- Nadelen:
- als de onderneming niet goed loopt, kun je een heel laag inkomen hebben;
 - vaak lange werkdagen;
 - alles zelf beslissen kan een hoop stress opleveren.
- 4.2 a. $(1.070.000 - 810.000) / 810.000 \times 100\% = 32,1\%$.
- b. Totaal aantal werkenden in 2018 is $7.294.000 + 350.000 + 1.070.000 = 8.714.000$.
 Percentage zelfstandigen is $1.420.000 / 8.714.000 \times 100\% = 16,3\%$.

- 4.3 a. In dienstverband: conciërge, timmerman, ambtenaar, docent, verkoper, musicus, enzovoort.
Als zelfstandige: notaris, tandarts, chirurg, hovenier, stukadoor, enzovoort.
- b. Een huisarts kan als zelfstandige (eigen onderneming) werken, maar hij kan ook in loondienst zijn bij een ziekenhuis of bij een collectieve huisartsenpraktijk. Beide is mogelijk.

4.4

	verwachte verkoopprijs		verwachte afzet		verwachte omzet
taco's	€ 4,50	x	70	= €	315,00
wraps	€ 6,00	x	90	= €	540,00
frisdrank	€ 3,00	x	140	= €	420,00
totale verwachte omzet					€ 1.275,00

4.5 a.

	verwachte inkoopprijs		verwachte aantal		verwachte inkoopwaarde van de omzet
taco's	€ 2,10	x	70	= €	147,00
wraps	€ 2,75	x	90	= €	247,50
frisdrank	€ 0,80	x	140	= €	112,00
totaal					€ 506,50

b.

	verwachte omzet*		verwachte inkoopwaarde van de omzet		verwachte brutowinst
taco's	€ 315,00	—	147,00	= €	168,0
wraps	€ 540,00	—	247,50	= €	292,5
frisdrank	€ 420,00	—	112,00	= €	308,0
totaal	€ 1.275,00	—	506,50	= €	768,5

* ZIE OPDRACHT 4.4

- 4.6 Manier 1: Per product de brutowinst berekenen en de drie bedragen vervolgens bij elkaar optellen.
Manier 2: De totale omzet van de drie producten verminderen met de totale inkoopwaarde van de omzet.
- 4.7 a. Omdat het mogelijk is dat er nog meer kosten komen waar Manuel geen rekening mee heeft gehouden. Bijvoorbeeld dat hij bedorven producten moet weggooien.
b. Door rekening te houden met onvoorziene kosten wordt de verwachte nettowinst lager.

- 4.8 Verwachte nettowinst = verwachte brutowinst – verwachte bedrijfskosten = € 768,50 – € 628 = € 140,50.

4.9 a.

product	werkelijke verkoopprijs	–	werkelijke inkoopprijs	=	werkelijke brutowinst per stuk
taco's	€ 4,50	–	2,10	= €	2,40
wraps ¹⁾	€ 6,00	–	2,75	= €	3,25
wraps ²⁾	€ 4,00	–	2,75	= €	1,25
frisdrank ¹⁾	€ 3,00	–	0,80	= €	2,20
frisdrank ²⁾	€ 3,00	–	0,90	= €	2,10

1) en 2): wraps en frisdranken die voor verschillende prijzen verkocht en/of ingekocht zijn.

b.

product	werkelijke brutowinst per stuk	×	werkelijke afzet	=	werkelijke totale brutowinst
taco's	€ 2,40	×	70	= €	168,00
wraps ¹⁾	€ 3,25	×	70	= €	227,50
wraps ²⁾	€ 1,25	×	20	= €	25,00
frisdrank ¹⁾	€ 2,20	×	140	= €	308,00
frisdrank ²⁾	€ 2,10	×	20	= €	42,00
werkelijke totale brutowinst					= € 770,50

1) en 2): wraps en frisdranken die voor verschillende prijzen verkocht en/of ingekocht zijn.

- 4.10 De werkelijke brutowinst is $(770,50 - 768,50) / 768,50 \times 100\% = 0,3\%$ hoger dan Manuel verwachtte.

4.11

huur foodtruck	€ 450,00	
aankleding van de foodtruck	€ 20,00	
loonkosten voor hulp door zijn zusje Joke	€ 140,41	(€ 125 + 2% VAN € 770,50)
onvoorziene kosten	€ 26,40	(€ 33 – 20% × € 33)
totale bedrijfskosten	€ 636,81	

- 4.12 a. Nettowinst = brutowinst – bedrijfskosten = € 770,50 – € 636,81 = € 133,69.
 b. $(€ 133,69 - € 140,50) / € 140,50 \times 100\% = -4,8\%$. De werkelijke nettowinst is 4,8% lager dan de verwachte nettowinst.

- 4.13 a. De onvoorziene kosten waren lager dan verwacht en hij heeft meer frisdrank verkocht dan verwacht.
 b. De laatste 20 wraps zijn voor een lagere prijs verkocht dan verwacht en de loonkosten vielen hoger uit.

- 4.14 a. Hij kan meer taco's en frisdrank inkopen en minder wraps. Hij was al snel door de taco's heen, dus had hij er vermoedelijk meer kunnen verkopen terwijl de wraps minder goed verkocht werden (de laatste 20 voor een lagere prijs).
b. Onvoorziene kosten mogen wat lager geraamd worden. Ook is het loon van Joy aan de hoge kant. Misschien kan hij een (mede)scholiër in dienst nemen, dan is hij goedkoper uit.
- 4.15 a. Presenteren, mensen kunnen overtuigen, samenwerken, financieel inzicht hebben.
b. Eigen antwoord.
- 4.16 Eigen antwoord. Te denken valt aan hygiëne-eisen, regels omtrent brandveiligheid of een horecaverunning.
- 4.17 a. $€ 770,50 / € 1.295 \times 100\% = 59,5\%$.
b. $€ 133,69 / € 1.295 \times 100\% = 10,3\%$.
c. Inkoopwaarde omzet is $€ 1.295 - € 770,50 = € 524,50$.
In procenten van de omzet is dat $€ 524,50 / € 1.295 \times 100\% = 40,5\%$.
Of: $100 - 59,5$ (antwoord vraag a) = $40,5\%$.
d. Totale bedrijfskosten: $€ 770,50 - € 133,69 = € 636,81$.
In procenten van de omzet is dat: $€ 636,81 / € 1.295 \times 100\% = 49,2\%$.

4.18

	Positief	Negatief
Intern	Klanten zijn tevreden over de kwaliteit van de taco's en wraps: ze zijn vers en smaken goed.	Manuel en zijn zusje hebben weinig ervaring met werken in de horeca.
Extern	Het bezoeken van foodfestivals is in de loop der jaren steeds populairder geworden, dus zijn er meer potentiële klanten.	Het aantal mensen dat naar een foodfestival komt hangt af van het weer. Slecht weer vormt een bedreiging.

- 4.19 a. Kans.
b. Sterkte.
c. Bedreiging.
d. Bedreiging.
- 4.20 Eigen antwoord. Te denken valt aan tortilla's, quesadilla's of Mexicaanse cocktails.
- 4.21 Eigen antwoord. Te denken valt aan een verpakking waarin de kleuren van de Mexicaanse vlag (groen, wit, rood) terugkomen of een print waar klanten een Mexicaanse associatie mee hebben zoals sombrero's.

- 4.22 a. De consument heeft dan het idee dat hij het product koopt voor € 2 en niet voor € 3.
b. Hij kan korting geven als mensen een combinatie van producten kopen. Bijvoorbeeld 1 euro korting bij aankoop van een taco of wrap én een drankje.
- 4.23 Door advertenties te plaatsen op social media accounts waar potentiële klanten te vinden zijn. Manuel kan proberen reclame te maken via lokale accounts van bijvoorbeeld voetbalclubs uit de plaats van het foodfestival. Een andere mogelijkheid om meer afzet te krijgen is een kortingsactie, waarbij klanten korting kunnen krijgen als ze via social media vriend/volger worden van Manuel of zijn posts liken.

Hoofdstuk 5 De financiële administratie van een eigen bedrijf

- 5.1 Bijvoorbeeld:
- Als je een goede financiële administratie hebt, kun je snel zien wat je omzet is, wat je kosten zijn en hoeveel winst je maakt.
 - Een financiële administratie is wettelijk verplicht.
 - Een financiële administratie is nodig voor de belastingaangifte.
- 5.2 Inschrijven in het Handelsregister (Kamer van Koophandel), verzekering afsluiten (inboedel), het zoeken naar geschikte leveranciers van kleding.
- 5.3 a. Het winkelpand wordt gehuurd en is dus geen bezitting.
b. Het hele vermogen van € 34.000.
c. Aan de creditzijde staat hoe je aan het vermogen komt en aan de debetzijde staat wat je met dat vermogen hebt gedaan. Het gaat dus om hetzelfde bedrag.
d. Eigen vermogen = Bezittingen – Vreemd vermogen.
- 5.4 80% van de bezittingen – de leningen =
 $0,8 \times (6.000 + 25.000) - 5.000 - 6.000 = € 13.800.$
 $2.500 \text{ (bank)} + 500 \text{ (kas)} + € 13.800 = € 16.800.$
- 5.5 $€ 3.300 - € 2.400 = € 900.$
- 5.6 Bank + € 3.300; voorraad kleding - € 2.400; eigen vermogen + € 900.
- 5.7 Aan de debetzijde en aan de creditzijde is hetzelfde bedrag bijgekomen.
- 5.8 a. € 4.000, afname.
b. € 4.000, toename.

5.9

Mutatiebalans 12 januari			
debet		credit	
bank	-€ 600	eigen vermogen	-€ 600
totaal	-€ 600	totaal	-€ 600

- 5.10 a. € 1.350.
b. € 550.
c.

Mutatiebalans 14 januari			
debet		credit	
debiteuren	+€ 550	eigen vermogen	+€ 850
voorraad kleding	-€ 1.050		
bank	+€ 1.350		
totaal	+€ 850	totaal	+€ 850

5.11

Mutatiebalans 17 januari			
debet		credit	
voorraad kleding	+€ 3.100	crediteuren	+€ 3.100
totaal	+€ 3.100	totaal	+€ 3.100

5.12

Mutatiebalans 21 januari			
debet		credit	
voorraad kleding	-€ 1.000	eigen vermogen	+€ 1.100
bank	+€ 2.100		
totaal	+€ 1.100	totaal	+€ 1.100

- 5.13 a. € 2.460 - € 1.350 = € 1.110.
b. € 2.460 - € 860 = € 1.600.
c.

Mutatiebalans 30 januari			
debet		credit	
voorraad kleding	-€ 1.350	eigen vermogen	+€ 1.110
debiteuren	+€ 1.600		
bank	+€ 860		
totaal	+€ 1.110	totaal	+€ 1.110

5.14 a. $0,04 \times € 6.000 \times 1/12 = € 20$.

b. Bank, afname met € 20; eigen vermogen, afname met € 20.

c.

Mutatiebalans 31 januari			
debet		credit	
bank	-€ 20	eigen vermogen	-€ 20
totaal	-€ 20	totaal	-€ 20

5.15

Mutatiebalans 31 januari			
debet		credit	
bank	-€ 100	lening moeder	-€ 100
totaal	-€ 100	totaal	-€ 100

5.16

Mutatiebalans 31 januari			
debet		credit	
debiteuren	-€ 1.550		
bank	+€ 1.550		
totaal	€ 0	totaal	€ 0

5.17

Mutatiebalans 31 januari			
debet		credit	
inventaris	-€ 100	eigen vermogen	-€ 100
totaal	-€ 100	totaal	-€ 100

5.18 a. Eigen vermogen: $900 - 600 + 850 + 1.100 + 1.110 - 20 - 100 = € 3.240$.

b. Inventaris: -€ 100; voorraad kleding: $-2.400 + 4.000 - 1.050 + 3.100 - 1.000 - 1.350 = € 1.300$; debiteuren: $550 + 1.600 - 1.550 = € 600$; bank: $3.300 - 4.000 - 600 + 1.350 + 2.100 + 860 - 20 - 100 + 1.550 = € 4.440$.

c. Lening moeder: -€ 100; crediteuren: +€ 3.100.

d.

Balans Sara's kledingshop op 31 januari

debet		credit	
bezittingen		vermogen	
inventaris	€ 5.900	eigen vermogen	€ 26.240
voorraad kleding	€ 26.300	lening moeder	€ 4.900
debiteuren	€ 600	4%-lening bank	€ 6.000
bank	€ 6.940	crediteuren	€ 3.100
kas	€ 500		
totaal	€ 40.240	totaal	€ 40.240

- 5.19 • De balans heeft betrekking op een bepaald tijdstip (momentopname) en de resultatenrekening geldt over een bepaalde periode.
- Op de balans staan bezittingen en het vermogen, op een resultatenrekening staan kosten en opbrengsten.
 - Op een balans staan voorraadgrootheden, op een resultatenrekening staan stroomgrootheden
- 5.20 a. De opbrengsten van de kledingverkopen.
b. De inkoopwaarde van de verkochte kleding, de huur, de rente en de afschrijving op de inventaris.
- 5.21 a. Haar inkomen is gelijk aan de winst van € 3.240.
b. Nee, zij moet nog belasting betalen over haar winst.

5.22 a.

datum	wel of niet op de resultatenrekening	post kostenkant + bedrag	post opbrengstkant + bedrag
10/1	niet	—	—
17/1	niet	—	—
21/1	wel	inkoopwaarde auto's: 7.000	omzet auto's: 15.000
24/1	wel	inkoopwaarde auto's: 4.000	omzet auto's: 8.000
28/1	wel	loon: 2.000	
31/1	wel	energiekosten: 150	
31/1	wel	afschrijvingskosten: 1.000	

b.

Resultatenrekening Occasion januari

kosten			opbrengsten		
inkoopwaarde auto's	€	11.000	omzet auto's	€	23.000
loon	€	2.000			
energiekosten	€	150			
afschrijvingskosten	€	1.000			
saldo winst	€	8.850			
totaal	€	23.000	totaal	€	23.000

- c. Het aflossen van een lening heeft geen invloed op het eigen vermogen. Door het aflossen van een lening per bank nemen de lening en het banktegoed met hetzelfde bedrag af. Ook het kopen van een auto heeft geen invloed op het eigen vermogen. Door het kopen van een auto neemt de bezitting auto's toe en de bank of kas met hetzelfde bedrag af.

- 5.23 a. $0,21 \times € 1.350 = € 283,50$.
b. $€ 1.815 / 121 \times 21 = € 315$.

- 5.24 Rekening gas en elektriciteit: $\text{€ } 490,50/121 \times 21 = \text{€ } 85,13$
 Rekening leveranciers: $\text{€ } 8.228/121 \times 21 = \text{€ } 1.428,00$
 Totaal terug te vorderen btw $\text{€ } 1.513,13$
 Af te dragen btw $\text{€ } 14.880 \times 0,21 = \text{€ } 3.124,80$
 Sara maakt $3.124,80 - 1.513,13 = \text{€ } 1.611,67$ over naar de belastingdienst.

Hoofdstuk 6 Markten

- 6.1 a. Eigen antwoord.
 b. Eigen antwoord. In principe is er altijd sprake van een soort markt als je iets koopt.
 c. Aisha en Marije.
 d. Bovenbouwleerlingen.

- 6.2 Schoonmaakbedrijven, glazenwassers, mobiele telefonie-aanbieders, advocaten, enzovoort.

- 6.3 a.

prijs van een geranium	aantal gevraagde geraniums
€ 1	$-200 \times 1 + 1.000 = 800$
€ 2	$-200 \times 2 + 1.000 = 600$
€ 2,50	500
€ 3	400
€ 4	200

- b. Hoe hoger de prijs van geraniums, des te lager de vraag naar geraniums.

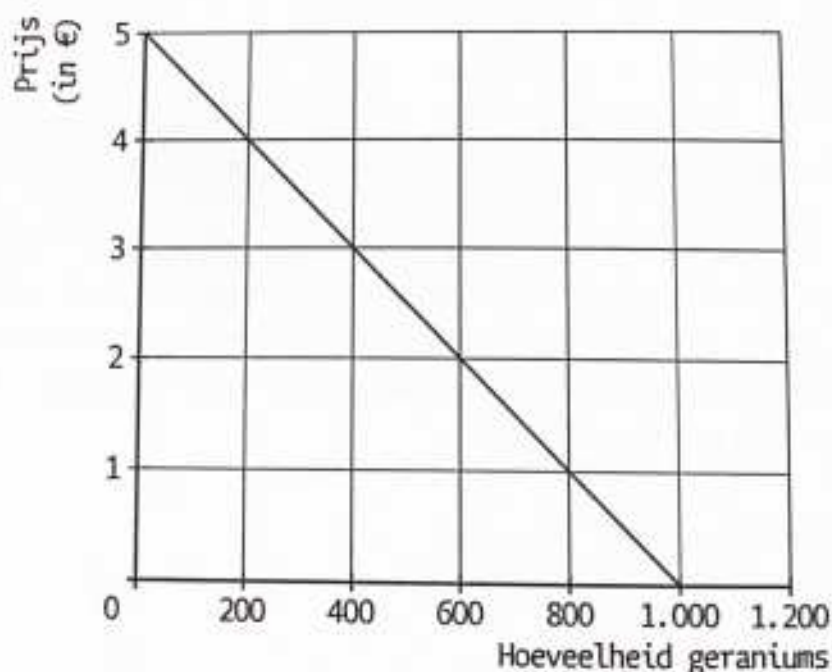
- c. $Q_v = 0$ dus

$$0 = -200P + 1.000$$

$$200P = 1.000$$

$$P = 1.000/200 = 5. \text{ Dus bij € 5 worden er geen geraniums gevraagd.}$$

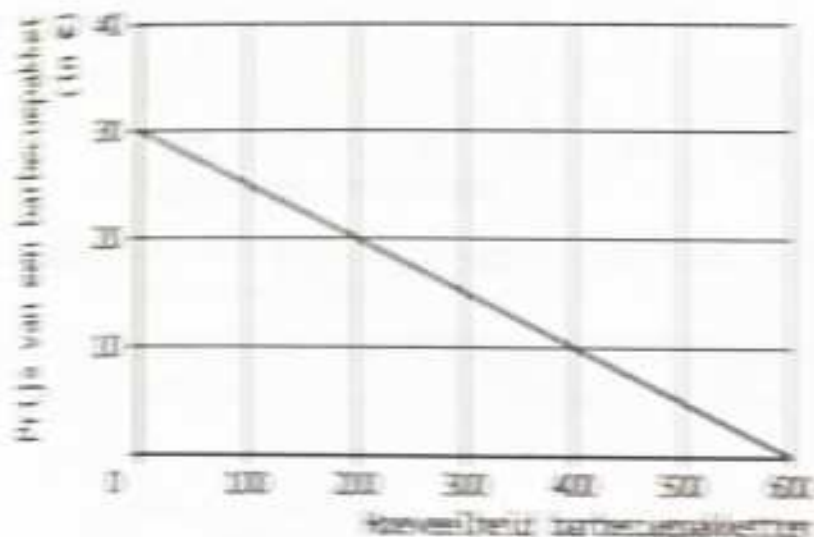
- 6.4 Zie figuur.

E.5 a.

prijs van een barbecuespikket	gevraagd aantal barbecuespikketten
€ 30	0
€ 20	200
€ 10	400
€ 0	600

b.

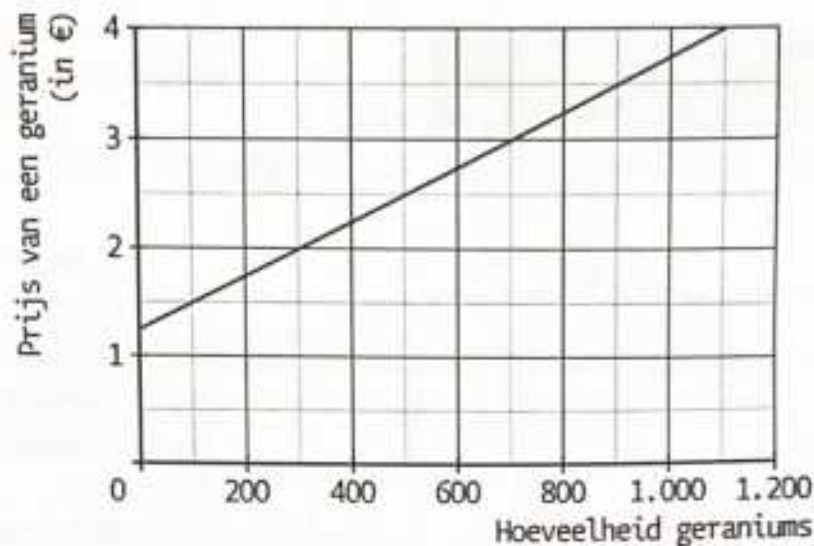
c. Vanaf een prijs van € 20 wordt er geen barbecuespikket meer gevraagd.

d. Als de prijs stijgt, kunnen de aanbieders van geraniums meer winst per geranium betalen. Het wordt dan voor de aanbieders aantrekkelijker om meer geraniums aan te bieden.

E.7 a.

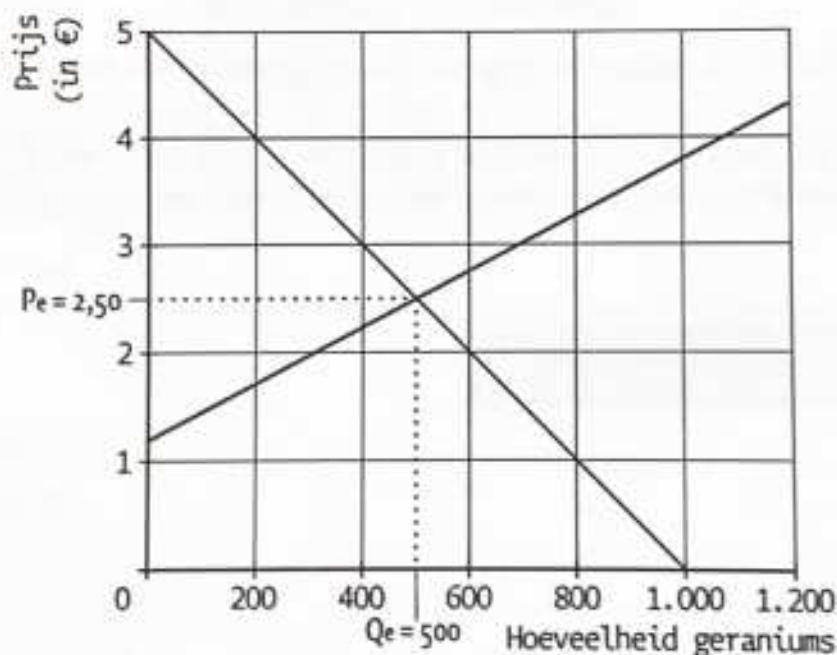
prijs van een geranium	aanbod van geraniums in stuks
€ 1,25	0
€ 2,00	300
€ 2,50	500
€ 3,00	700
€ 4,00	1.100

b. Zie figuur.

c. Beneden de prijs van € 1,25 worden er geen geraniums meer aangeboden.

- 6.8 a. Bij een prijs van € 2,50 zijn vraag en aanbod precies aan elkaar gelijk, namelijk 500 stuks.
 b. Zie figuur.
 c. Zie figuur.

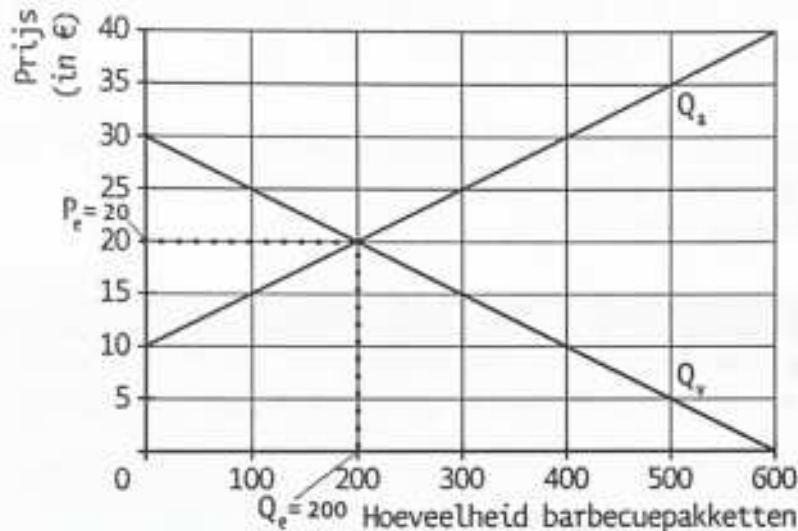

d. De tabellen zijn ingevuld door verschillende prijzen in te vullen in de vraag- en aanbodvergelijking. De grafieken zijn getekend op basis van dezelfde vergelijkingen, dus zullen vraag en aanbod ook bij dezelfde prijs aan elkaar gelijk zijn.

- 6.9 a. $Q_a = Q_v$
 $400P - 500 = -200P + 1.000$
 $600P = 1.500$
 $P = 1.500/600 = 2,5$. Dus P is € 2,50.

- b. $Q_a = 400 \times 2,50 - 500 = 500$ geraniums.
 $Q_v = -200 \times 2,50 + 1.000 = 500$ geraniums.
 De evenwichtshoeveelheid bedraagt dus $Q_a = Q_v = 500$ geraniums.
 c. Omzet = prijs $\times$ afzet = € $2,50 \times 500$ stuks = € 1.250.

- 6.10 a. $Q_v = Q_a \rightarrow -20P + 600 = 20P - 200 \rightarrow 800 = 40P \rightarrow P = € 20$.
 $Q_v = -20P + 600 \rightarrow -20 \times 20 + 600 = 200 \rightarrow Q_v = 200$ barbecuepakketten.
 $Q_a = 20P - 200 = 20 \times 20 - 200 = 200 \rightarrow Q_a = 200$ barbecuepakketten.
 b. Zie figuur.

- c. $Q_v = 0 \rightarrow 0 = -20P + 600 \rightarrow -600 = -20P \rightarrow 600 = 20P \rightarrow € 30$ per barbecuepakket.
 d. $Q_a = 0 \rightarrow 0 = 20P - 200 \rightarrow 200 = 20P \rightarrow € 10$ per barbecuepakket.
 e. Omzet = verkochte hoeveelheid $\times$ prijs $\rightarrow$ Omzet per dag = $200 \times € 20 = € 4.000$.
 f. $Q_v = 400 \rightarrow 400 = -20P + 600 \rightarrow -200 = -20P \rightarrow 200 = 20P \rightarrow P = 10$. Dus tegen een prijs van € 10 per barbecuepakket.

- 6.11 a. $Q_v = -20P + 1.000 \rightarrow Q_v = -200 \times 3 + 1.000 = 400$.
 b. $Q_a = 400P - 500 \rightarrow Q_a = 400 \times 3 - 500 = 700$.
 c. Er is een aanbodoverschot van $700 - 400 = 300$ geraniums.

6.12 Als de prijs te laag is, zal de vraag stijgen, terwijl het aanbod daalt. Hierdoor ontstaat er een vraagoverschot (of een aanbodtekort), waardoor veel vragers het product niet kunnen kopen. De vragers zullen tegen elkaar op gaan bieden en daardoor gaat de prijs stijgen. Door de stijging van de prijs, zal de vraag dalen en het aanbod stijgen, net zolang tot vraag en aanbod weer aan elkaar gelijk zijn bij de evenwichtsprijs.

6.13 Nee, want ze koopt de geraniums voor haar praktijk en niet voor haar eigen behoeftebevrediging.

- 6.14 a. Consumenten.
 b. Consumenten.

c. Investeren.

d. Investeren.

6.15 a. Groente, fruit, water, schoenen, kleren, enzovoort.

b. iPod, tijdschrift, duur horloge, enzovoort.

6.16 a. Luxe goederen, omdat deze niet noodzakelijk zijn. Als de prijs stijgt, zal men van primaire goederen niet veel minder gaan kopen, omdat deze wel noodzakelijk zijn.

b. Bron 6.10, want als de prijs van het drinkwater verandert, verandert de gevraagde hoeveelheid drinkwater relatief weinig, omdat dat een noodzakelijk goed is voor mensen. De vraaglijn verloopt dus vrij steil.

6.17 Een abstracte markt, omdat hier het totaal van vraag en aanbod in beeld wordt gebracht, waaruit een evenwichtsprijs voortvloeit.

6.18

	Grafiek
a. Deze lijn geeft het gedrag van vragers naar een product aan dat tot de eerste levensbehoeften hoort. Bij een prijsverandering van dit product verandert de gevraagde hoeveelheid relatief weinig.	1
b. De aanbieders van dit product brengen dit product pas op de markt, als ze zeker weten dat ze minstens een bepaalde prijs voor dit product kunnen krijgen.	4
c. Deze lijn geeft het gedrag van vragers naar een luxe product aan. Bij een kleine prijsverandering verandert de vraag naar dit product sterk.	2
d. Deze lijn geeft het aanbod van snijbloemen op een bepaalde dag op een veiling weer. Als de bloemen zijn geoogst, moeten ze de volgende dag op de veiling worden aangeboden.	3

6.19 a. Minder. Consumenten die bijvoorbeeld twijfelen tussen een geranium of een andere plant zullen nu minder snel kiezen voor een geranium.

b. - De voorkeuren van mensen (hoe graag willen ze geraniums hebben).

- Het aantal potentiële geraniumkopers (hoe meer mensen, des te meer vraag).

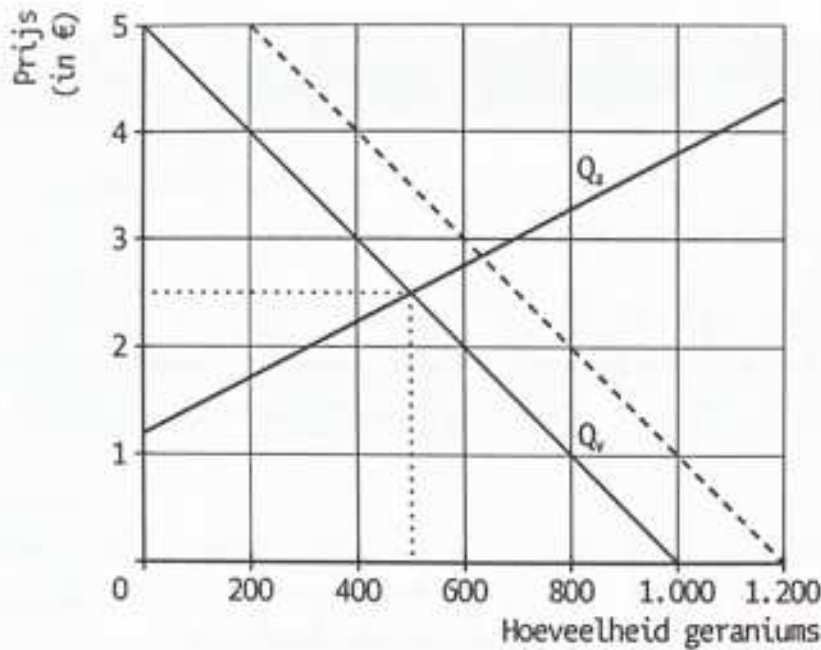
- Het inkomen van de consumenten (hoe hoger het inkomen, des te makkelijker kunnen ze geraniums kopen).

c. - Het aantal aanbieders (hoe meer aanbieders geïnteresseerd zijn in de geraniummarkt, des te meer er wordt aangeboden).

- De kosten per geranium (als de kosten per geranium toenemen terwijl de verkoopprijs hetzelfde blijft, zal de winst per geranium dalen en wordt het voor aanbieders minder aantrekkelijk om geraniums aan te bieden).

6.20 a. $Q_v = -200P + 1.200$. Hierbij is bij elke prijs de vraag naar geraniums 200 hoger dan eerst.

b. Zie figuur.

c. Meer, rechts.

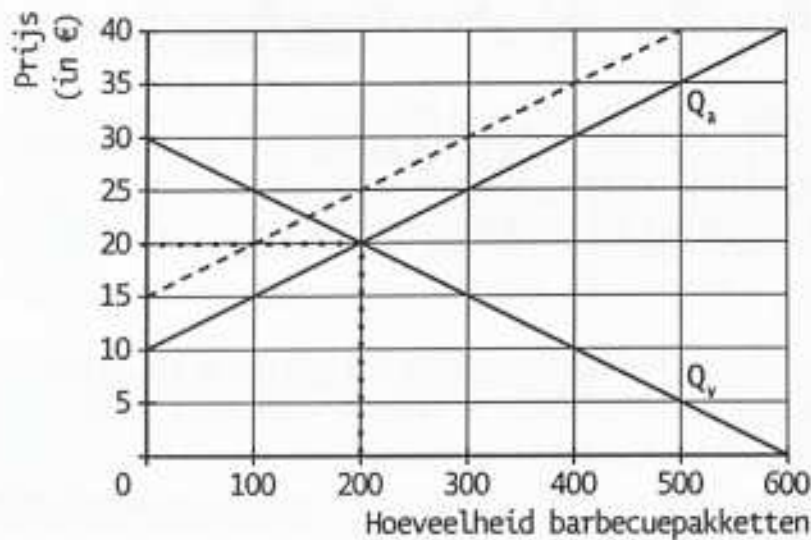
d. $Q_a = Q_v$

$$400P - 500 = -200P + 1.200$$

$$600P = 1.700 \rightarrow P = 1.700/600 = € 2,83.$$

6.21 a. $Q_a = 20P - 300$. Dit betekent dat de aanbieders nu pas gaan aanbieden vanaf een prijs van € 15 ($Q_a = 0$ als $P = 15$).

b. Zie figuur.

c. Minder, links.

d. $Q_a = Q_v$

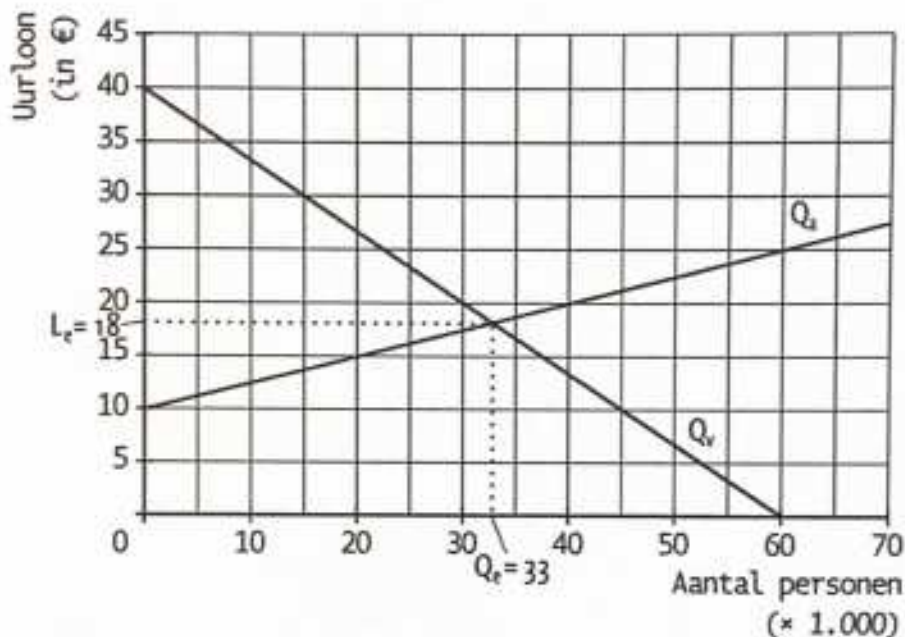
$$20P - 300 = -20P + 600$$

$$40P = 900$$

$$P = 900/40 = 22,5. \text{ De nieuwe evenwichtsprijs wordt dus € 22,50.}$$

e. Nee. De stijging van de inkoop prijs was € 5, terwijl de verkoopprijs maar gestegen is met € 2,50.

- 6.22 a. Eigen antwoord.
 b. Aanbieder van arbeid. Je hebt je aangeboden op de arbeidsmarkt om te werken.
 c. Aanbieder van arbeid. Je biedt je aan om te gaan werken.
- 6.23 Via internet kijken of er nog vacatures zijn, zelf naar bedrijven toegaan om te vragen of zij nog personeel zoeken, enzovoort.
- 6.24 a. $Q_a = Q_v \rightarrow 4L - 39 = -1,5L + 60 \rightarrow 5,5P = 99 \rightarrow P = 99/5,5 = € 18$.
 $Q_v = -1,5L + 60 \rightarrow -1,5 \times 18 + 60 = 33 \rightarrow Q_v = 33.000$ gevraagde personen.
 $Q_a = 4L - 32 = 4 \times 18 - 32 = 33 \rightarrow Q_a = 33.000$ aanbieders.
 b. Zie figuur.

- c. Als het loon daalt, is het voor werkgevers goedkoper werknemers in dienst te nemen. Als het loon daalt, zullen zij dus om meer arbeid vragen.
- d. Als het loon stijgt, wordt het aantrekkelijker om te werken en je aan te bieden op de arbeidsmarkt.
- 6.25 In theorie wel, in de praktijk niet. Dit zou alleen het geval zijn als alle werkzoekenden ook geschikt zouden zijn om alle banen te vervullen. In de praktijk zal dat niet het geval zijn. Er kunnen bijvoorbeeld veel bouwvakkers werkloos zijn, terwijl er veel vraag is naar softwarespecialisten. Ook kunnen er in Maastricht werkloze leraren zijn, terwijl Amsterdam met een tekort aan leraren kampt.

6.26

situatie	aanbod van arbeid	vraag naar arbeid
1. Oscars vader (42)	x	
2. Daans moeder (44)	x	x
3. Janine (24)	x	x
4. Een softwarebedrijf		x
5. Walids oma (64)		
6. Anique (38)		
7. Walids oom (56)	x	x

Toelichting:

- Oscar werkt nu niet en zoekt werk. Hij biedt zich aan op de arbeidsmarkt.
- Daans moeder werkt, maar wil meer gaan werken. Ze hoort zowel bij de vraag naar arbeid als bij het aanbod van arbeid.
- Janine biedt zich aan, maar omdat ze een baan heeft wordt ze ook gevraagd. Ze hoort bij beide.
- Walids oma telt niet mee bij aanbod of vraag, omdat het vrijwilligerswerk betreft.
- Anique is arbeidsongeschikt en kan dus niet werken.
- Walids oom is een zelfstandige en werkt in zijn eigen bedrijf. Hij is dus tegelijkertijd zowel vrager naar als aanbieder van arbeid.

6.27 a. 18.612 personen.

b. Aantal werklozen = beroepsbevolking – werkenden = $19.551 - 18.612 = 939$.

6.28 a. De instroom in de arbeidsmarkt (500) is groter dan de uitstroom (400). Dit houdt in dat er meer mensen een baan hebben gevonden dan er werkloos zijn geworden.

b. De totale werkgelegenheid is met $500 - 400 = 100$ personen toegenomen.c. Er zijn $200 + 150 + 330 + 300 = 980$ personen van baan veranderd.d. Werkgelegenheid goederensector = $6.380 + 220 - 180 + 200 - 330 = 6.290$ personen.Werkgelegenheid dienstensector = $12.132 + 280 - 220 + 330 - 200 = 12.322$ personen.6.29 a. Arbeidsproductiviteit per jaar = $56.000.000 / 2.000 = 28.000$ iPhones per jaar per werknemer.b. Aantal gewerkte uren per jaar = $(52 - 6) \times 36 = 1.656$ uur.Arbeidsproductiviteit per uur = $28.000 / 1.656 = 16,9$ iPhones per uur.6.30 a. Arbeidsproductiviteit (apt) in 2010 = $\text{€ } 250 \text{ miljard} / 5,2 \text{ miljoen} = \text{€ } 48.077$ per werkende.b. Apt in 2018 = $\text{€ } 405 \text{ miljard} / 6 \text{ miljoen} = \text{€ } 67.500$ per werkende.c. Procentuele stijging 2018 t.o.v. 2010 = $(67.500 - 48.077) / 48.077 \times 100\% = 40,4\%$.

- 6.31 a. Er zijn $\text{€ } 180 \text{ miljard} / 40.000 = 4,5$ miljoen werkenden nodig. Dat is precies evenveel als de beroepsbevolking.
 b. Er zijn $\text{€ } 162 \text{ miljard} / 40.000 = 4,05$ miljoen werkenden nodig.
 c. De werkloosheid bedraagt $4,5 \text{ mln} - 4,05 \text{ mln} = 0,45$ miljoen. Dat zijn 450.000 personen.
 d. Werkloosheidspercentage = $0,45 / 4,5 \times 100\% = 10\%$.
 e. Als er nog 5% van de beroepsbevolking werkloos is dan is 95% van de beroepsbevolking aan het werk. Dat zijn $0,95 \times 4,5$ miljoen = 4.275.000 werkenden. Die halen een productiewaarde van $4.275.000 \times 40.000 = \text{€ } 171$ miljard.
- 6.32 In land A is de arbeidsproductiviteit in procenten meer gestegen (6%) dan de totale productie (4%), dus kun je met minder mensen evenveel of meer produceren. Dus is de werkgelegenheid afgenomen.
 In land B is de arbeidsproductiviteit minder gestegen (12%) dan de totale productie (14%), waardoor je meer mensen nodig hebt om de toegenomen productie te kunnen maken. De werkgelegenheid is dus gestegen.
 In land C is de productie meer gedaald (6%) dan de arbeidsproductiviteit is gedaald (3%). Zou de arbeidsproductiviteit ook met 6% gedaald zijn dan was de werkgelegenheid gelijk gebleven. De productie per werkende is maar met 3% gedaald dus dan kan de gedaalde productie met minder mensen gemaakt worden en is de werkgelegenheid afgenomen.
 Conclusie: In land A en in land C is de werkgelegenheid afgenomen.
- 6.33 a. Een voordeel is dat Jeroen niet vast zit aan het aantal uren dat hij per week moet werken. Een nadeel van een oproepcontract is dat het aantal gewerkte uren en dus zijn inkomen onzeker is.
 b. Een voordeel voor Marieke is dat ze Jeroen alleen hoeft te betalen voor de uren dat zij hem nodig heeft en daadwerkelijk inzet. Een nadeel voor Marieke is dat Jeroen niet altijd kan komen werken als zij hem wil oproepen.
- 6.34 a. $(5,2 - 5,6) / 5,6 \times 100\% = -7,1\%$.
 b. Totaal aantal werkenden in beide jaren = 8 miljoen.
 Aantal flexwerkers in 2010: 2,4 miljoen $\rightarrow 2,4/8 \times 100\% = 30\%$.
 Aantal flexwerkers in 2016: 2,8 miljoen $\rightarrow 2,8/8 \times 100\% = 35\%$.
 Een toename van $35\% - 30\% = 5$ procentpunten.
- 6.35 a. Eigen antwoord. Denk aan familie/kennissen met een eigen zaak.
 b. Eigen antwoord. Ja, omdat het CBS eigenlijk iedereen flexwerker noemt die geen vast contract heeft bij een werkgever met een vast aantal uren en zzp-ers hebben geen vaste contracten met vaste uren. Nee, omdat je bij flexwerkers aan werknemers denkt, niet aan zelfstandigen.
 c. Eigen antwoord. Voordeel: je bent echt eigen baas, kunt makkelijker werk weigeren dat je niet wil doen. Nadeel: je moet zelf actiever op zoek naar werk dat je kunt doen.

Hoofdstuk 7 De consument dat ben jij

7.1. Eigen antwoord. Uit het antwoord moet blijken wat je lekker vindt en wat niet, hoeveel geld je voor iets over hebt, of je deze keer gezond wilt eten en of je de hoeveelheid afval in jouw keuze hebt meegenomen of niet.

7.2 a. Een positief extern effect. Toerisme vergroot de afzet in de horeca en vergroot daarmee de welvaart in de horeca en dit effect is niet in de prijs van de bloembollen meegenomen.

b. 1. Het effect is niet in de prijs opgenomen. 2. Het effect beïnvloedt de welvaart van iemand anders.

c. Positief: als een discotheek haar deuren opent, zal het hele uitgaansleven in die plaats meer bezoekers trekken. Mensen gaan bijvoorbeeld eerst nog een hapje eten voor ze naar de discotheek gaan.

Negatief: de omwonenden van de discotheek zullen last hebben van parkeer- of geluidsoverlast.

d.

Effect van consumptie/productie	positief	negatief
Verpakkingsmateriaal eindigt in de oceaan als 'plastic soep'.		x
Een nieuwe weg naar vliegveld Lelystad maakt het makkelijker voor de inwoners van Flevoland om in de hoofdstad te gaan werken.	x	
Om de files te bestrijden wordt de A27 uitgebreid met extra rijstroken. Hiervoor wordt een stuk natuurgebied opgeofferd.		x
Drugsafval wordt massaal gedumpt in natuurgebieden.		x

7.3 a. Je ben rood als je nooit rekening houdt met de gevolgen voor mens en milieu als je iets koopt, lichtgroen als je daar soms rekening mee houdt en donkergroen als je daar altijd rekening mee houdt. De meeste leerlingen zullen onder lichtgroen vallen.

b. Flexitariër betekent dat je ten minste een dag in de week bewust geen vlees eet (86% van de Nederlanders is flexitariër). Een flexitariër past het beste in de lichtgroene groep.

c. De stap van niet naar een beetje bewust is klein. Je kunt lichtgroen worden door af en toe bewust geen vlees te eten of duurzame producten te kopen. De stap van een beetje naar helemaal bewust is veel groter. Dat betekent dat je bij elke aankoop bezig bent met de gevolgen voor mens en milieu.

7.4 a. 36% van $\text{€ } 10 = \text{€ } 3,60$.

b. $0,9/9,10 \times 100\% = 9,9\%$ (het is in werkelijkheid 10%).

- 7.5 a. Door een keurmerk wordt het voor consumenten zichtbaar dat een product niet onder slechte arbeidsomstandigheden is gemaakt. Zonder keurmerk weet je het niet en je zoekt het niet altijd uit.
b. Eigen antwoord. Bedenk waarom je hier wel of niet op let.
c. Een keurmerk zorgt ervoor dat je een aantal dingen niet zelf hoeft uit te zoeken als je op zoek bent naar iets nieuws en een verantwoorde keuze wil maken.
- 7.6 a. Sociaal = er wordt gekeken naar de werkomstandigheden van de arbeiders, bijvoorbeeld geen kinderarbeid.
Ecologisch = er wordt gekeken naar de belasting voor het milieu (vervuiling).
Economisch = er wordt gekeken of boeren en fabrieksarbeiders een eerlijke prijs voor hun product/werk ontvangen.
b. Eigen antwoord. Relatieve duurzaamheid is het aantal sterren.
c. Eigen antwoord. Uit het antwoord moet blijken wat je belangrijk vindt: sociaal, ecologisch of economisch (of allemaal even (on)belangrijk).
- 7.7 a. De tips van Oxfam-Novib:
Maak een overzicht van merken die arbeidsvoorwaarden al (proberen) te verbeteren.
Koop kleding in vintageshops of op tweedehandsbeurzen.
Ga op zoek naar kleine verkopers die zelf hun kleding maken.
Wees niet bang om je favoriete kledingmerk vragen te stellen. Hoe meer geluiden ze horen, hoe sneller ze zullen werken aan betere arbeidsomstandigheden!
b. Als consumenten vragen stellen, weten de producenten dat consumenten het belangrijk vinden dat hun producten op een verantwoorde manier worden gemaakt. Ze zullen daar bij de productie rekening mee houden.
c. Een voorbeeld van een vraag is hoe het bedrijf zeker kan weten of er in de fabrieken voldoende rekening gehouden wordt met de arbeidsomstandigheden.
d. Tweedehands kleding is al geproduceerd. Als je die koopt, wordt het milieu niet extra belast en/of worden arbeiders niet extra uitgebuit.
- 7.8 a. Scooters produceren uitlaatgassen die slecht zijn voor het milieu. Dat geldt ook voor elektrische scooters. Veel elektriciteit wordt opgewekt door het verbranden van fossiele brandstoffen.
b. Scooters nemen veel minder plek in dan een auto zodat er minder parkeerruimte nodig is.
- 7.9 a. Eigen antwoord.
b. Diabetes type 2, verschillende vormen van kanker en osteoporose (botontkalking).
c. Kinderen drinken minder koffie en thee. In plaats daarvan krijgen ze zoete drankjes zoals sappen en frisdranken.
d. Tandbederf en de daaruit voortvloeiende hoge tandartskosten. Of ziektes, zoals diabetes, hart- en vaatziekten en obesitas.

- 7.10 a. Inactief betekent dat de jongeren op geen enkele dag aan de norm voldoen en normactief dat zij daar elke dag aan voldoen. Semi-actief betekent dus dat jongeren op sommige dagen wel en op andere dagen niet aan de norm voldoen.
 b. 28,2%.
 c. Door te weinig beweging worden jongeren bijvoorbeeld te zwaar en is hun conditie slechter. Door overgewicht hebben ze meer kans op ziektes zoals diabetes. Door een slechte conditie zijn ze vatbaarder voor ziektekiemen.
 d. Het aantal inactieve jongeren daalt ook sterk en het aantal semi-actieven stijgt. Er wordt per saldo dus niet minder bewogen.
- 7.11 a. Afname vleesverbruik totaal = $(76,8 - 78,2)/78,2 \times 100\% = -1,79\%$.
 b. Bij varkensvlees. De absolute afname is $37,7 - 36,5 = 1,2$ kg.
 c. Ook bij varkensvlees. De relatieve afname is $(36,5 - 37,7)/37,7 \times 100\% = -3,18\%$.
 Rundvlees zit er dichtbij: $(15,4 - 15,9)/15,9 \times 100\% = -3,14\%$.
- 7.12 a. Dierenleed, eerlijkere wereldvoedselverdeling, hart- en vaatziekten en kanker, enge ziektes, je bent sexy.
 b. Eigen antwoord.
 c. Eigen antwoord.
 d. Negatief: door vlees te eten wordt het milieu belast (meer dan bij vegetarisch eten). Denk aan de uitstoot van broeikasgassen, boskap, waterverbruik, enzovoort.
 Positief: werkgelegenheid. In de vleesverwerkende industrie werken veel mensen.
- 7.13 a. - duurzame energie is duurder of men denkt dat dat duurder is.
 - er is nog lang niet genoeg aanbod van duurzame energie.
 b. Eigen antwoord.
 c. Omdat energie geld kost, dus ook al ben je niet milieubewust, dan kun je nog steeds wel graag besparen op je energiekosten.
 d. Omdat men bang is voor kortsluiting en brand.
 e. Bij de meeste besparingsmogelijkheden doet 60% of meer dat om te besparen op energiekosten. Als de overheid duurzame energie subsidieert, kan energie goedkoper worden en zullen mensen ook eerder overstappen op duurzame energie om te besparen op hun energiekosten.
- 7.14 a. Met $33\% - 26\% = 7$ procentpunten.
 b. $(33\% - 26\%)/26\% \times 100\% = 26,92\%$.
 c. Eigen antwoord. Uit het antwoord moet blijken om welke maatschappelijke redenen het gaat (bijvoorbeeld duurzaamheid of ethiek).
- 7.15 a. Voor douchen wordt drinkwater gebruikt (terwijl dat niet nodig is). De drinkwatervoorraden komen daardoor onder druk te staan.
 b. Sporten is een inspanning. Mensen belonen zichzelf daarna met ontspanning zoals het nemen van een lange douche.

- c. Eigen antwoord. Als je er goed over nadenkt, kun je veel dingen bedenken: zie je weleens iemand met de auto naar het sporten gaan? Wordt een gezonde maaltijd wel eens gevolgd door een extra lekker/extra ongezond toetje?

Hoofdstuk 8 Financiële zelfredzaamheid

- 8.1
 - a. Maarten was de oorspronkelijke eigenaar van het huis.
 - b. Eigen antwoord. Vind jij het eerlijk om bezittingen te delen als de ander dat ook doet? Of moet je alleen naar de periode kijken waarin Maarten en Marlies samen hebben geleefd?
 - c. Gemeenschap van goederen: Alle goederen en het vermogen zijn gemeenschappelijk.
Huwelijkse voorwaarden met partnerschapsvoorwaarden: Afspraken tussen geregistreerde partners over de verdeling van het vermogen tijdens hun samenwonen.
 - d. I hoort bij gemeenschap van goederen, II bij huwelijkse voorwaarden met partnerschapsvoorwaarden.
- 8.2
 - a. Omdat dit vermogen is opgebouwd door de ouder(s) van één van de partners en die willen het vaak aan hun eigen kinderen geven en niet aan de partner(s) van die kinderen.
 - b. Bij een eventuele scheiding zal degene met het laagste inkomen/vermogen niet meer automatisch de helft van het gezamenlijke vermogen ontvangen, maar alleen dat deel dat tijdens de relatie gezamenlijk is opgebouwd.
- 8.3
 - a.
 - Hij heeft lagere maandlasten doordat hij een groot deel van zijn hypotheek al heeft afgelost.
 - Zijn uitgaven zijn na pensionering elke maand lager dan zijn inkomen, dus dat zal nu ook al wel het geval zijn.Beide redenen betekenen dat hij met minder inkomen ook goed kan leven en dus kan hij minder gaan werken.
 - b. Zijn inkomen is dan hoger, hij kan meer sparen voor een hoger pensioen en misschien eerder stoppen met werken.
 - c. Eigen antwoord.
 - d. Omdat Kevin goed in beeld moet krijgen of hij zo veel inkomen nodig heeft voor de uitgaven die hij verwacht te hebben in de toekomst. Dan kan hij daarna besluiten of hij minder kan gaan werken.
- 8.4
 - a. Kapotte wasmachine, auto, computer.
 - b. Voordeel vier dagen werken: Kevin heeft meteen meer vrije tijd.
Nadeel vier dagen werken: Kevin heeft meteen minder geld en kan pas later met pensioen. Misschien dat tegen die tijd zijn gezondheid wat minder is, waardoor hij die reis niet kan maken.
Voordeel vervroegd pensioen: Hij is dan waarschijnlijk in betere gezondheid en kan meer genieten van de reis.

Nadeel vervroegd pensioen: Hij zal voorlopig 5 dagen per week moeten blijven werken, waardoor hij nu nog steeds weinig vrije tijd heeft.

8.5 Eigen antwoord.

8.6 Werkloosheid, juridische hulp (rechtsbijstand), uitvaart, reizen, WA-verzekering (dekt de kosten die bij andere mensen ontstaan door jouw schuld, zoals de WA-autoverzekering), enzovoort.

- 8.7
- a. Als je met een auto schade maakt aan een andere auto of persoon, is dat vaak voor een hoog bedrag. Bovendien is de kans op letselschade met een auto groter en dan gaat het al snel over hoge bedragen.
 - b. Een opstalverzekering, ook wel woonhuisverzekering genoemd, verzekert alle zaken die aan het huis vastzitten tegen schade (bijvoorbeeld stormschade).
 - c. De hypotheekverstrekker wil graag zeker weten dat je je hypotheek nog kan terugbetalen als je huis bijvoorbeeld afbrandt.

- 8.8
- a. $4/20 \times 100\% = 20\%$.
 - b. Van de 20 leerlingen moeten door schade of diefstal $0,2 \times 20 = 4$ telefoons vervangen worden.
Totale schade = $4 \times 250 = € 1.000$.
De premie wordt $€ 1.000/20 = € 50$.
 - c. De kans op schade blijft gelijk. De klas van 30 heeft zes verwachte schadegevallen en de groep van 20 heeft vier verwachte schadegevallen.
 - d. Totale schade = $6 \times 250 = € 1.500$.
De premie wordt $€ 1.500/30 = € 50$.
 - e. Nee. Zolang de gemiddelde kans op schade niet verandert, maakt het niet uit hoe groot de groep is.
 - f. $13/60 \times 100\% = 21,7\%$.
 - g. Totale schade = $6 \times 250 + 7 \times 300 = 1.500 + 2.100 = 3.600$.
De premie wordt $€ 3.600/60 = € 60$.
 - h. De kans op schade en het schadebedrag.

- 8.9
- a. Slechte risico's zijn de mensen die meer dan gemiddeld een schade claimen.
 - b. Als de goede risico's afhaken, blijven de slechte die meer schade claimen over. De premie moet dan omhoog om de schade te kunnen betalen.

- 8.10
- a. $(7 \times 300)/30 = € 70$.
 - b. Nee, zij zijn de slechte risico's en als ze uit de verzekering stappen om een eigen verzekering te beginnen, zijn ze de goede risico's kwijt.

- 8.11
- a. Totale schade-uitkering = $6 \times 200 = € 1.200$.
De premie wordt $€ 1.200/30 = € 40$.
 - b. Als je bij schade een deel zelf moet betalen, word je altijd voorzichtiger.

- c. Als iedereen voorzichtiger wordt, zal het aantal kapotte of gestolen telefoons waarschijnlijk ook dalen. De totale schade voor de verzekeringsmaatschappij wordt minder en de premie kan nog verder omlaag.

8.12 a. Chronisch zieken, ouderen.

b. Iedereen is verplicht om zich te verzekeren, ook de goede risico's. De keuze om een verzekering niet te nemen omdat de premie te hoog is, kan dus helemaal niet gemaakt worden.

c. Als goede risico's de premie voor de aanvullende verzekering te hoog vinden, zullen ze zich daarvoor niet verzekeren.

d. Je neemt meer risico door bijvoorbeeld een gevaarlijke sport te beoefenen.

e. Anders bestaat het gevaar dat mensen met klachten niet naar de dokter gaan omdat ze (een deel) zelf moeten betalen.

8.13 Bij kopen: Verlies van inkomen, stijging hypotheekrente, bij gedwongen verkoop van de woning kun je met een restschuld komen te zitten

Bij huren: Verhuurder kan de huurwoning slecht onderhouden.

8.14 a. Een hypothecaire lening is een lening met onderpand en biedt hierdoor meer zekerheid voor de geldschieter. Die neemt genoeg met een lager rentepercentage, omdat hij het onderpand kan verkopen als de lener rente en aflossing niet meer kan betalen.

b. Inkomenstoets: omvang lening afhankelijk stellen van hoogte inkomen.

Vermogenstoets: omvang lening afhankelijk stellen van hoogte vermogen.

Een maximum vaststellen met betrekking tot het te lenen bedrag: bijvoorbeeld 80% van de marktwaarde van de woning.

c. De eigenaar loopt het risico dat de opbrengst van de verkoop lager is dan zijn hypotheekschuld. Hij blijft dan zitten met een restschuld.

8.15 k, k, k, h, h, h.

8.16 - De beleving van het wonen (is moeilijk in geld uit te drukken).

- De flexibiliteit bij een eventuele verhuizing.

8.17 Met een testament kan Ivo afwijken van de wettelijke regels en kan hij zelf aangeven wie de erfgenamen zijn.

8.18 Als zij in gemeenschap van goederen zijn getrouwd, betekent dit dat de nalatenschap van Ivo gelijk is aan de helft van het gemeenschappelijke bezit: $\text{€ } 245.000 + \text{€ } 35.000 = \text{€ } 280.000$. Hiervan krijgt ieder een gelijk deel en dat is $\text{€ } 280.000/4 = \text{€ } 70.000$.

8.19 Moeder Noortje: hoeft geen erfbelasting te betalen, haar erfdeel (€ 70.000) is kleiner dan haar vrijstelling (€ 650.913).

Karel, Floor en Eva: ieder $0,10 \times (\text{€ } 70.000 - \text{€ } 20.616) = \text{€ } 4.938$.

- 8.20 a. Voor de meeste leerlingen zullen de ouders, broers en zussen de erfgenamen zijn.
b. Als jouw ouders de erfgenamen zijn dan is de vrijstelling € 48.821. Dit bedrag geldt voor beide ouders samen. Bij broers en zussen is de vrijstelling € 2.173.

3^e dr

ISBN 978-94-6110-285-0

9 789461 102850